

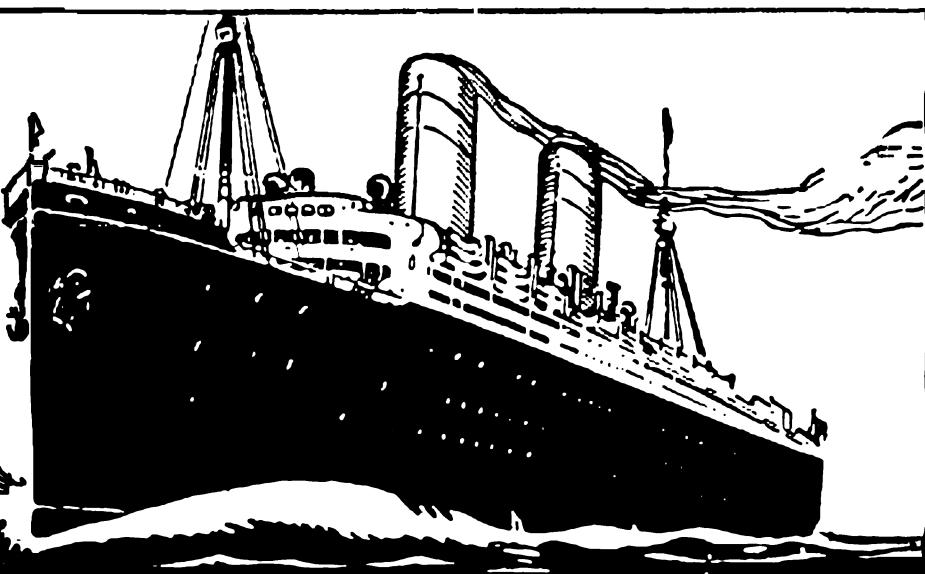
Присвячується.
Українському Руханковому Т-ву
«СОКІЛ»
в Аргентині.

"НА ШЛЯХУ ДО ПЕРЕМОГИ"

Драма на 5 дій

Написав Никифор Блаватний

F. Missler

G. M. B. H.

~ BREMEN.

Кождому є знаний Ф. МІССЛЄРА дім,
Тому до нього всі спішім.

Як до ріднього краю відіхнати хочеш,
То НАЙДЕШЕВШЕ КАРТУ КОРАБЕЛЬНУ
Лише в тім домі набути можеш.

Або післати гроші для рідні — домів
То такі Она чи в долярах, чи в золотих
Одержить за кілька днів.

Більш, як 25 літне існування тут
Дає Тобі найлучшу гарантію мабуть.

RE PRES. O. H E N Z E

San Martin 666

Bremen's Aires

**Присвячується
Українському Руханковому Т-ву
«СОКІЛ»
в Аргентині.**

“НА ШЛЯХУ ДО ПЕРЕМОГИ”

Драма на 5 дій.

Написав Никифор Блаватний

ДРУКАРСЬКІ ПОМИЛКИ.

На сторінці 9. стрічка 17. написано: ревти... Читай: плакати..:

„ „ „ , стрічка 35. написано: на таку кількість я напишу вам чек,
Читай: на таку суму напишу вам чек,

На сторінці 14. стрічка 13. написано: А житти, коли воно ни слід а обставлене, гарне... Захоплююче...

Читай: А життя, коли воно як слід обставлене, гарне... Захоплююче...

На сторінці 14. стрічка 21. написано: виховання наробило.

Читай: родом так зневажить, що аж серце заболить. А все то дурне інститутське виховання наробило. (входить Сковорода)

На сторінці 23. стрічка 20. написано: предложення і більше нічого?

Читай: тільки предположення і більше нічого?

На сторінці 36. стрічка 14. написано: Я тільки просив у своїй праці

Читай: Я тільки прошу у дальнішій своїй праці даремно собою

На сторінці 47 стрічка 3. написано: Розстеляє стільці)

Читай: Розставляє стільці)

ДІЄВІ ОСОБИ:

1. ІВАН ГРИГОРОВИЧ СКВОРЦОВ   полковник, командір полку.
2. ГАННА ФЕДОРОВНА   його дружина.
3. ЛІДІЯ ІВАНОВНА -   їх дочка.
4. ІВАН ІВАНОВИЧ КРАМАРЕНКО   земський лікар, дядько Скворцової.
5. МИКОЛА ОЛЕКСАНДРОВИЧ ГОРДІЄНКО   підполковник, по-мішник Скворцова.
6. ВАЛЕНТИН ВОЛОДИМИРОВИЧ граф Нащокін   підпоручник, адютант Скворцова.
7. БАРОН МАРІЄНДОРФ   голова земської управи.
8. МАРІЯ ІВАНОВНА -   його дружина.
9. КОНСТАНТИН ІВАНОВИЧ СТЕПАНОВ   жандармський полковник.
10. НЕЧИПОРЕНКО   капітан, командір 2-го куріння, двоюрідний брат Скворцової ліва рука на перевязці.
11. ЗАГУРСЬКИЙ   поручник.
12. СКОВОРОДА   чура Скворцова.
13. ДУДКА   чура Гордієнка.
14. ДМИТРЮК   січові стрільці, військово-полонені.
15. ДУМКА.
16. ЛОБОДА   молодший підстаршина.
17. БУЛЬБА. }   старший підстаршини.
18. КРУК. }
19. Два жандарі Степанова.
20. ЗАМКОЛОМОВ.   представник ради робітничих депутатів.
21. ЕДЕЛЬМАН   представник повітового, виконавчого комітету.
22. ЛІБЕРМАН   представник міського, виконавчого комітету.

ДІЯ 1.

ВИХІД 1.

Кабінет Скворцова: кімната простора, двоє дверей, праворуч бюро, на бюрі телефон.

Скворода. (Кінчає прибирати кімнату). Ну, здається все гаразд. Нігде ні одної порошинки. (підходить до бюра) Колиб хоч на бюрі було все на місці, а то біда: зараз же й одержуй... (поправляє на бюрі оливці) Як у бубон проклятий ліпить. Учора три помордаси таких достав, що ще й сьогодня на ліві зуби жувати не годей. Як молотом ідол вперівчив... (чує кроки, перестрашується та відскакує від бюра.)

ВИХІД 2.

Скворцов. (Входить рішучим кроком, та побачивши чуру) Здоров!

Скворода. Доброго здоровля, ваше високоблагородіє!

Скворцов. (Іде до бюра) Прибрав?

Скворода. Так, ваше високоблагородіє, прибрав.

Скворцов. Побачимо. (хоче сісти, але раптово підводиться) А це що? (тикає пальцем на червоний оливець) Де він раніш лежав?

Скворода. (Тремтяче наближується до бюра) Так, що не можу знати, ваше високоблагородіє. Не запримітив.

Скворцов. (Сердито) Не можеш знати? Не запримітив? (підходить і бе по щоці так, що Скворода заточується до дверей. (В цей момент у дверях показується Скворцова.) Геть мені з перед очей! (Скворода бомбою вилітає з кімнати, а він сідає і починає розглядати папери)

ВИХІД 3.

Скворцова. (Входить і з докором) І як вам не соромно, Іване Григоровичу? (Скворцов підводить на неї очі) І завіщо ви його так кожен день молотите?.. Та то ж гріх від Бога. Мені за вас соромно. Тай люди сьміються, що наш чура завше синяками розмальований...

Скворцов. Не твоє діло! (продовжує розглядати папери)

Скворцова. Та хоч би було за віщо, а то...

Скворцов. (Перебиває) Прошу не втручатися в мої справи! Скільки разів говорив тобі про це?

Скворцова. Але...

Скворцов. (Сердито й рішуче) Ні якого «але» й чути не хочу! (розглядає папери) За чим прийшла?

Скворцова. (Сідає) Прийшла, як до мужа. Діло мала. Важне родинне діло...

Скворцов. (Не підводячи голови) Ну то й кажи. Знаєш, що я занятий? (Скворцова мовчить) Я слухаю. (підводить на неї очі) Чи може знов із скаргами на графа?

Скворцова. (Просяче) Відправте його, Іване Григоровичу, будь ласка, на фронт. Я вас прошу. Хіба ви собі другого ад'ютанта не знайдете? Повірте мені, що він покриє наші голови ганьбою...

Скворцов. Не розумію. Кажи коротко в чим річ.

Скворцова. Я вчора застала їх...

Скворцов. (Перебиває) Що Льоля з графом цілувалися?

Скворцова. Ще гірше. Я застала Льолю на колінах у графа в такій позі...

Скворцов. Ха ха-ха. Ха-ха-ха.... (съміється повним голосом)

Скворцова. (Здивовано підводиться.) Що це значить?!

Скворцов. (Через сміх) А я вже думав Бог зна що сталося...

Скворцова. Та ви з глазду з'їхали, чи що?

Скворцов. (Через сміх) От-же насмішила...

Скворцова. Як то?.. I по вашому це нічого?

Скворцов. Звичайні молодечі вибрики. (Підкрчує вуса) А ти думаєш, я був не такий самий. Постив гадаєш?... Та ні одна покоївка не втікла моїх рук... То ти тільки була така не доторканана... Ну, а нарешті добре знаєш, що граф попросив руки Льолі...

Скворцова. (Перебиває) Але вам також відомо, що на цей шлюб я своєї згоди не дала?

Скворцов. То даси.

Скворцова. (Рішуче) Ніколи! Чуєте? Ні коли!

Скворцов. То й без твоєї згоди перевінчаються... Думаєш, що ні?... Так-би то я й випустив графа з своїх рук... Ти тільки подумай: Льоля графиня...

Скворцова. Краще мені її бачити в старих дівах, чим за вашим розпусним графом.

Скворцов. А кого ж то ти намітила в женихи Льолі? Може свого ро-дака, капітана Нечипоренка?

Скворцова. На жаль він її майбуть і не захотів-би.

Скворцов. А тож чому?

Скворцова. Нечипоренко - людина серйозна...

Скворцов. Не забудь, Ганно Федорівно, що якої б поважності на себе Нечипоренко не напускав, все одно він не може стати чимсь іншим, як сином мужика, від котрого з певністю тхне дьогтем та житнім хлібом...

Скворцова. Я просилаби вас не ображати моого двоюрідного

брата...

Скворцов. Не приємно стало, що пригадав про твоє демократичне походження?

Скворцова. Мені не приємно тому, що ви хорі...

Скворцов. Чим же я хорий?

Скворцова. (Показує пальцем собі на чоло) Оцим...

Скворцов. (Зхоплюється з стільця, затискає плястуки, та підносить їх у гору і наближається до неї. Стук у двері. Панує над собою, опускає плястуки і відходить до бюра) Прошу!

ВИХІД 4.

Нащокін. (Входить, а Скворцова, зміравши мужа з ніг до голови очима, виходить не привітавшись з Нащокіним) Не перешкодив, пане полковнику?

Скворцов. Ні. (сідає) Прошу. (показує на стілець біля себе) Що нового граф?

Нащокін. (Сідає й розгортає папери, що приніс) О, сьогодня маємо багато новин...

Скворцов. Наприклад?

Нащокін. Насамперед: барон Марієндорф повернувся з Петрограду...

Скворцов. Коли?

Нащокін. Цеї ночі...

Скворцов От і гаразд. Сьогодня значить буде з ким зізатися в дворянськім клубі за зеленим столом..

Нащокін. Іодруге: одержана телеграма про відправку 4-х маршових сотень на південно-західний фронт...

Скворцов. Це вже мені не подобається. Знову можна сподіватися цілої купи неприємностей... То не вишколені добре, то одяг не такий як слід, то ще щось...

Нащокін. А третя новина: вам призначено помічника...

Скворцов. Доправди?.. Хто ж він? В якій ранзі?

Нащокін. (Подає часопись «Інвалід») Ось маєте. Обведено червоним оливцем.

Скворцов. (Бере часопись і читає) По наказу Його Імператорського Величества, підполковник 311 Кременецького полку Микола Гордієнко за раненіями переводиться в 111 піший, маршовий, запасний полк на посаду помічника командира полку. (Задоволено) Оце я розумію. Буде, принаймі, кому заступити мене в цій пекельній праці...

Нащокін. Там ще далі є. Те ж про нього.

Скворцов. (дивиться в газету) Ага! (читає) По наказу Його Імператорського Величества, та по присуду Григорівської Думи, підполковник 311 Кременецького полку Микола Гордієнко нагороджується орденом св. Григорія 4-ї степені. (кладе газету) Нарешті хоч одного офіцера буду мати в полку, як слід, а то чорт батька зна, яка публика зібралася. Все сіра простота з резерви...

Нащокін. А підполковник Гордієнко ще гірший. Ці хоч із середньої верстви, а той так настояща полтавська галушка...

Скворцов. Що ви кажете, граф? Не може цього бути?

Нащокін. Так, пане полковнику. Ось маємо його послужний список (подає папер).

Скворцов. (Бере, читає, потім нервово підводиться і б'є пястуком по столі (Чорт батька зна що! Самий настоящий мужик! (починає ходити й думати) Та я навіть не знаю, як із ним поводитись, чи подати руку, чи ні?..

Нащокін. Руку то подати треба. Не забувайте, пане полковнику, що він підполковник, та це й григорівський кавалер. (у дверях показується Скворцова і затримується)

Скворцов. Коли ж мені огідно граф, як дворянинові з діда й прадіда, подавати руку мужикові... (підходить до Нащокіна й запалює цигарку)

Нащокін. А ви ткніть йому отак (показує) два пальці, щоб порозумів...

Скворцов. Іншої ради не маю. Ну, а з приводу його походження я відразу дам йому порозуміти де його місце...

Нащокін Таких типів відразу треба осідлати.

Скворцов. Не тільки осідлаю, а й загнуздаю. От побачите... (Дзвінок телефона. Бере телефон) Гальо! Ааа! Ваше превосходительство?.. Дуже приємно!.. Дякую: як і завше здорова (Скворцова зникає) Рахую

своїм обовязком... Дуже радо. Через пів години і ми в вас... Чому ж ні? Давно вже руки до карт сверблять. (сміється) Добре, добре... До побачення. (Вішає телефон, на хвильку задумується, потім до Нащокіна) Вибачте граф. (звонить) Маю поговорити з Ганною Федорівною...

Нащокін. Прошу. Я буду в штабі. (виходить)

Скворцов. (Занепокоєно) І що його робити? Обіцяв віддати при першій зустрічі. Барон не любить чекати на борги. (ходить і думає) А тут ще як на зло з жінкою погнівався. Чого доброго і не дастъ грошей... (входить Сквороди)

Сквороди. (У дверях) Маю честь явитесь, ваше високоблагородіє!

Скворцов. Попроси до мене пані.

Сквороди. Слухаюсь, ваше високоблагородіє! (виходить)

Скворцов. (Ходить і думає) Та вона властиво, не лиха. Хоч і простого роду, а серце має добрє. Гніватися довго не вміє...

ВИХІД 5.

Скворцова. (Входить і сухо) Навіщо кликали?

Скворцов. (Підходить і облесливо) Знаєш, Ганю, новину? Їх превосходительства повернули з Петрограду. Гору новин привезли. Тільки-що говорив я, з ними по телефону. Просять нас негайно приїхати...

Скворцова. Я не поїду.

Скворцов. Чому? (бере її за руку) Так же не можна, мила. Я при-
обіцяв...

Скворцова. Скажіть, що мені неможеться.

Скворцов Не можу, бо перед хвилею заявили, що ти, слава Богові,
в добрім здоровлю перебуваєш...

Скворцова. Тоді скажіть, що до мене приїхали несподівано гості...
Одним словом, що хочете те й кажіть, а я не поїду. Вони мені не по-
дobaються.

Скворцов. (Ділано) І що мені з тобою робити? (відходить і діла-
но) Не любиш ти мене. (повертається і до неї) А може ти погнівалася
за графа?.. Вибач, мила. Коли-б ти тільки знала скільки неприємних ві-
стей я дістав сьогодня зі штабу округи, то ти-б мене пожаліла, (кла-
де руку на її рамя) А за графа не турбуйся. В марті він від'їздить на
фронт. Сам мені те вчора заявили. Каже, що дядько викликає...

Скворцова. (З недовір'ям) І ви це правду кажете?

Скворцов Слово старшини. Тільки гляди: ні слова Льолі. Ще буде
ревти...

Скворцова. Та де-б я її говорила?..

Скворцов. А тим часом не випускай її з своїх очей. Розумієш?

Скворцова. Про це вже я подбаю.

Скворцов. От і гаразд. (хоче обняти, але вона випручається) Про-
тивний я тобі? (ображено опускає руки)

Скворцова. Та що ви, Іване Григоровичу? (бере його за руку й
лагідно) Я не призвичайлася до цього. (весело) А за Льолю дякую.
(зтискає його руку) Від щирого серця дякую...

Скворцов. (Цілує її в руку) Ганю. У мене до тебе просьба. Діло
торкається моєї старшинської чести...

Скворцова. (Насторожено) Знову борги?

Скворцов. Всього тільки три тисячі. Повір, що в остатній раз...

Скворцова. Сьогодня?... І що б ви робили, коли-б майно, яке я маю
було ваше?

Скворцов. (Ображено) Ти премусиши мене залісти в полкову касу.
(відходить до вікна і задумується)

Скворцова. (Слідкує за ним, хитає головою, потім підходить і
лагідно) Добре, Іване Григоровичу: на таку кількість я напишу вам чек,
але дайте мені слово, що безпідставно не станете чіплятися до того
лідполковника, що має приїхати. (Скворцов вдає, що нічого не розу-
міє) Я все чула, Іване Григоровичу, як ви з графом радилися. (кладе
йому руку на рамя) Скажіть мені на милость Божу: чим він винен, що
родився від селян, а не дворян?

Скворцов Не люблю їх. (панує над собою) А коли тобі на цім зале-
жить ось тобі моя рука. (подає руку)

Скворцова. (Задоволено) Дякую. (зтискає його руку) За цього
дякую... В такім разі йду та принесу чек (поспішно виходить)

Скворцов. (Коли вийшла Скворцова, від задоволення потирає ру-
ки) От підвів. (сміється) Бач, яка сердобольна! Дворянина так би
не пожаліла, як цього мужика... (ходить) Дві тисячі віддам боргу,

а на третю такий «шімендефер» закладу, що тільки держись!..

Скворцова. (Входить і подає чек) Ось маєте. Прошу.

Скворцов. (Одноразово бере чек і цілує руку) Дякую, Ганю... (стук у двері)

ВИХІД 6.

Нащокін. (Входить і офіційно) Підполковник Гордієнко просить приняття.

Скворцов. Гордієнко?! (До Скворцової) Легкий на спогаді. (до Нащокіна) Просіть. (іде й сяде за бюро)

Скворцова. Мені вийти?

Скворцов. Можеш залишитися.

Гордієнко. (Входить Нащокін, а за ним Гордієнко. Бачить Скворцову, робить легкий уклін головою, підходить до Скворцова і офіційно.) Пане полковнику. Підполковник Микола Гордієнко представляється з приводу призначення в височайше доручений вам полк.

Скворцов. (Під час рапорта стоїть «позір») Дуже приємно. (подає два пальці і показуючи на стілець.) Прошу.

Гордієнко. (Дивиться на Скворцова, то на Скворцову) Вибачте, пане полковнику, але мені здається...

Скворцов. (Перебиває) Познайомся, Ганю... Підполковник Гордієнко... Моя дружина Ганна Федорівна. (знайомляться. В цей мент вбігає Лідія)

Скворцова. (Побачивши Лідію) Моя дочка... Познайомся, Льоля. Підполковник Гордієнко... Лідія Івановна. (знайомляться) Прошу сідати, панове. (всі сідають)

Гордієнко. (До Лідії) Не сумуєте, Лідія Івановна, в такім глухім місці?

Лідія. (Кокетує з Нащокіним) Ні. Мені тут весело...

Скворцова. (Перебиває) Не було ще часу для сумування. Всього 5 місяців, як із інститута. А крім того, ми майже кожен місяць їздимо до Києва...

Нащокін. Хіба можна порівняти Київ із Петроградом?

Скворцова. Навпаки: Київ мені більше подобається.

Гордієнко Мені також. Чимсь своїм, рідним віє від нього...

Скворцов. (Читає послужний список Гордієнка і не підводячи голови) Звичайно: всякий кулик своє болото хвалить. (Скворцова робить очима йому знаки, аби зтримувався, Гордієнко це помічає)

Лідія. (Запримічує на Гордієнкові григорівський хрест) Та ви, Миколо Олександровичу, григорівський кавалер?! Герой!..

Гордієнко. Це не геройство, Лідія Івановна, а лише ознака виконання свого старшинського обов'язку...

Скворцов. (Перестає в цей мент читати і перебиває) Скажіть будь ласка, підполковник, ви з Київських, чи Полтавських дворян?

Гордієнко. (Міряє його очима) Я бачу, пане полковнику, перед вами свій послужний список. Думаю також, що ви вже встигли його

перечитати?..

Скворцов Від початку і до кінця.

Гордієнко. Тоді не розумію вашого запиту. (Ще раз із призирством міряє його очима і потім до Скворцової) Я з полтавських мужиків...

Лідія. Дивно, що ви про це говорите ніби з якимсь задоволенням.

Гордієнко. Можна бути сином мужика, та чесним і духовно розвиненим, а також нащадком дворянина, а нікчемним...

Лідія. (Перебиває) А чого ви, підполковнику, не захотіли служити на фронті? Не подобається, чи що?

Гордієнко. Ні капельки.

Лідія. А граф каже, що на фронті цікаво і не так уже страшно...

Гордієнко. За 20 кільометрів від бою?

Нащокін. Що ви, підполковнику, хочете сказати?

Гордієнко. Те що чули. Я ж говорю здається на зрозумілій для вас мові?

Нащокін. (Підводиться і офіційно) Дозвольте! Це вже образа. Я хочу і підпоручник, але-граф і не дозволю...

Гордієнко. (Рішуче перебиває) Сядьте краще, підпоручник, та запамятайте, що вас дуже добре знаю. Знаю навіть і те за віщо ви одержали орден св. Володимира з мечами...

Нащоків. А за віщо? Прошу сказати!

Гордієнко. Коли вже вам так хочеться, то прошу. (до Скворцової) Підпоручник Нащокін був ад'ютантом при штабі свого сіячального дядюшки. Одного разу попав підпоручник у дівізійний шпиталь, як раз у той мент, коли йшли страшні бої і рэнених не встигали перевязувати. Старший лікар Кисіль дуже члено попросив підпоручника залишити свої приставання до сестер-жалібниць, (Нащокін тихо опускається в крісло) але підпоручник по графськи поставився проти лікаря... Одним словом, діло скінчилося тим, що лікар Кисіль розбив підпоручнику твар пляшкою. Ну, а щоб затерти як будь це діло, все було де слід представлено так, що, під час свого перебування в штабі дівізії, він був ранений шрапнельним набоєм. (до Нащокіна) Так чи ні?... (Нащокін мовчить)

Скворцов. Цього не може бути. Це... це...

Гордієнко. (До Скворцова.) Ви хочете сказати, що я говорю неправду? (підводиться) Коли вже на то піде, то я вам доставлю, пане полковнику, документальні докази. (до Скворцової) Я, Ганно Федорівно, міг ще служити на фронті. Слава Богові сили для цього маю досить, але огидло. Огидло із-за таких, як ви чули, порядків. А крім того, порішив дати місто людям шляхетного походження, що ховаються за спинами мужиків по тилах. А головне; нарешті порозумів, що ніякого добра свому народові своєю самопожертвою я б не приніс, а навпаки...

Скворцов. (Підводиться й перебиває) Підполковник. Я вас не розумію. Просивби висловлювати ясніше.

Гордієнко. Вибачте, пане полковнику, але ця тема могла забрати в мене багато часу, а я вже й так засидівся. Та й діла ще маю не мало. Мушу ще сьогодня скласти візиту доктору Крамаренкові...

Скворцова. Доктору Крамаренкові?.. Це мій дядько...

Гордієнко. Дуже приємно про це довідатися...

Скворцов. (Перебиває) Ми мусимо з вами на цю тему ще поговорити, підполковник.

Гордієнко. (Байдуже) До ваших послуг. (Прощається з Скворцовою, цілує її руку)

Лідія. Хіба ви замешкали у доктора Крамаренка?

Гордієнко. Ні, Лідія Івановна. Поки що, перебуваю в Бристолю.

Лідія. Ф! Та там же ні одна порядна людина не спиняється.

Гордієнко. Не місце, Лідія Івановна, прикрашує людину, а людина місце...

Скворцова. А ви з фамілією?

Гордієнко. Напревеликий жаль до 36 літ не встиг ще обзавестися такою роскіш'ю. (кланяється всім, але руки не подає) Так до побачення панове. (до Скворцова.) Вибачте, пане полковнику, що так довго засидівся.

Скворцова. (Замість мужа) Навпаки: ~~У~~ нам було дуже приємно. (Гордієнко кланяється й виходить)

Скворцов (Коли зачинилися за Гордієнком двері) І що ви на це скажете, панове?

Лідія. Хам!

Нащокін. (Підводиться) Революціонер і брехун.

Скворцова. А мені він подобався...

Скворцов. Та тобі вся мужва до серця. (до Нащокіна) Я, граф, такого переконання, що він не тільки революціонер а й мазепинець. Про остатнє свідчить навіть той факт, що не встиг ще й приїхати, а вже поспішає до Крамаренка...

Скворцова. А може вони раніше були знайомі. Звідкіля ви можете знати.?

Скворцов. Знаємо ми це знайомство... Ну, та про це другим разом. (до Нащокіна) Крикніть, граф, вістовому, що-б подали карету. (Нащокін виходить) Збирайся Льоля та поїдемо до баронеси, а то мама не хоче.

Льоля. З великою приємністю.

Нащокін. (Входить) Карета вже під ганком, пане полковнику.

Скворцов. В такім разі їдьмо, а то вже й так спізнився. (похоплюється) Ага! От трохи було не забув. (до Скворцової і Лідії) Залишіть, будь ласка, нас одних. Маємо закінчити одно службове діло. (Скворцова і Лідія виходять) Загляньте, граф, чи нема часом у штабі поручника Загурського. Як що є, то скажіть йому, що я хочу з ним говорити. (Нащокін виходить) Треба доручити цьому полячкові слідити за Гордієнком. Він на такі діла дуже спритний...

ВИХІД 7.

Загурський. (Входить слідом за Нащокіним і низько кланяється) Маю честь явитися, пане полковнику.

Скворцов. (Не витаючись) Знаєте хто в мене зараз був?

Загурський. Знаю, пане полковнику. Підполковник Гордієнко.

Скворцов. Цього мало. Я хочу знати про нього все. Розумієте?

Загурський. Так, пане полковнику, розумію. Ви хочете знати його політичне обличча

Скворцов. Так. І чим більше довідаєтесь, тим довше не відправлю вас на фронт.

Загурський. До ваших послуг, пане полковнику.

Скворцов. І то як найшвидче.

Загурський. Постараюся, пане полковнику.

Сковорода. (У дверях) Панна Лідія Івановна наказали докласти вашому високоблагородію, що вони вже готові!

Загурський. Не смію затримувати, пана полковника. (кланяється)

Скворцов. До побачення, поручник. (до Сковороди) Скажи, що вже йдемо. (Сковорода виходить у одні двері, а Загурський у другі) Цей полячок швидко виведе Гордієнка на чисту воду.

Нащокін. Він на все здібний лишеб не бути відправленим на фронт.

Скворцов. Противний, але користний в таких випадках.

Лідія. (За сценою) Папа!..

Нащокін. Лідія Івановна кличе. Поспішайте, пане полковнику.

Скворцов. Може-б і ви, граф, з нами поїхали?

Нащокін. Дуже радо.

Скворцов. Так ідьмо. (виходять)

ВИХІД 9.

Скворцова. (Входить і сумно) Від'їхали дворянине. (підходить до вікна, й про себе) Ну, та-й осто гидли ж вони мені. (дивиться на вулицю й задумується, потім задоволено) Але ж і втер Гордієнко графові носа. Замовк і а ні пари з вуст. (дивиться на вулицю, потім нервово) Він!.. Яка горда хода... А чи оглянеться... (радо) Оглянувся! (хватає себе за серце) Що це зі мною? (відходить від вікна) І звідкіль він із дядьком знайомий? Наскільки пригадаю, то дядько ніколе не згадував мені про нього. (задумується) А може й він українець? Можливо, що в Київі довідався про дядька... (сідає й задумується) Стільки само літ має як і я... І чому він не одружився?... (підвідиться й починає ходити) Одна, каже, як палець. (ловить себе на думці) Та що це він мені з голови не виходить? Невже кохання? Та де там. Не мала часу і познайомитися з цим почуттям. Просто з гімназії та й заміж. Всього 17 літ мала. А через рік і Лолья знайшлася. Так і промайнула моя молодість. (звонок телефона, підходить до бюра і в телефон) Гальо!.. А! Дядько. Добриден. Як поживаєте?... Дуже рада... Так. Познайомилася... На мене? Гарне зробив вражіння. Мені здається, що це людина серйозна і далеко не глупа. Але скажіть мені звідкіля ви знайомі?.. Я так і думала... Я йому вдячна за графа. Гарно осадив. Не дав і слова промовити... У вас? То він напевно чує, що ми говоримо? (сміється) Я?.. Хіба я можу зробити на когось гарне вражіння?.. А ідіть собі! Я про себе так високо не думаю... У вас обідає?.. Коли-ж це

якось ніяково. Іог зна, що може подумати... (сміється) Ні. Не боюся. А все якось не випадає... Ви так думаете?... Добре. Я прийду. Тільки не розкажуйте нічого про мое фамілійне щастя. Не люблю, коли мене жаліють... Так глядіть же ... Так. Через чверть години буду. До побачення. (вішає телефон і звонить на чуру) Він там. (ходить) Каже, що зробила на нього гарне враження. (задумується) А він на мене?.. Та що з того? Мое життя скінчилося. (думає) Все мама наробила. У вицім коїлі, казала, будеш перебувати. Щастя зазнаєш. Зазнала, нічого сказати... (входить чура) Заклич мені Сковорода, візника. Я пойду до доктора Крамаренка.

Сковорода. Слухаюсь, панічко. (виходить)

Скворцова. Ех, життя! (з жалем) Без любови, без радості промайнуло. А жити, коли воно ни слід а обставлене, гарне... Захоплююче... (сідає й думає) Для когось, але не для мене... А все прокляті гроши наборили. Коли-б була біднішою, то, можливо, і я зазнала-б другого життя. Одружилася би з таким, як сама, полюбила, та й жила-би, як люде, а то... (махнувши безнадійно рукою) Колиб не Льоля то й жити не варто. (підводиться) Але й вона мало радости приносить. Вся в батька пішла. Як і батько, другий раз простим моїм родом виховання наробило. (входить Сковорода)

Сковорода. (У дверях) Візник біля ганку, пані!

Скворцова. Добре... Можеш іти. Я зараз. (ходить і думає) Оден голос каже: Йдь, а другий - ні... (підходить до вікна) Чекає... (йде до дверей) Країце відправлю, а дядькові позвоню, що не прийду. (іде до бюра, бере телефон, задумується) Обовязки... Мораль... (кладе телефон, відходить від бюра і рішуче) Іду! Зараз же іду. Хіба й справді я вже не маю права бувати навіть там, де мені подобається? (глянувши наколо і рішуче) Вони веселяться. Про мене їм байдуже. (виходить)

ЗАВІСА.

Ф. МІССЛЕР

НАЙТАНЬШІ КАРТИ КОРАБЕЛЬНІ

і на найлучші кораблі.

ДІЯ 2.

ВИХІД І.

(Кабінет Скворцова. Гордієнко і Крамаренко сидять біля бюра курята)

Гордієнко. Розказати вам, Іване Івановичу, все докладно зараз не можу. Це забрало би від мене багато часу, але коротенько скажу, що мій світогляд із національного боку змінила війна, а, властиво кажучи, Галичина...

Крамареако. Це дуже цікаво. Я перший раз у своїм життю зустріаю кадрового старшину такого самостійника...

Гордієнко. Тепер уже їх є багато. Я навіть сказав би, що май же головина старшин — малоросів після цієї війни будуть знати: хто вони, а чи їх діти.

Крамаренко. Ви, напевно, щось більше пережили, як просте інайомство з Українцями в Галичині?

Гордієнко. Так. Пережив не мало. (ходить) Пережив повний, душевний переворот. Став зовсім другим чоловіком. Сам себе не пізнаю. Другий раз, як пригадаю себе таким, яким був, то аж стидно робиться...

Крамаренко. То все наробило криве, московське, виховання.

Гордієнко. Маєте рацію. Москва добре подбала про те що б не тільки наші мізки, а і душі зденаціоналізувати. По собі суджу... (підодить до Крамаренка) Ше в початку війни -- був годним не тільки забити мазепинця, а навіть власними зубами перегризти йому гортянку... І, як перемінився...

Крамаренко. Але це вам, Миколо Олександровичу, майбутнь не легко дісталося?

Гордієнко. Навіть дуже тяжко. Віруйте, що я був не далеко від самовбивства... Присяга імператорові, старшинська честь, віра, батьківщина в московському розумінню слова; все це темною завісою заслонювало перед моїми очами правду.. З початку мені здавалося, що я недостойний носити оцей мундір...

Крамаренко. А тепер?

Гордієнко. А тепер навпаки. Почуваю себе тепер більше достойним військового мундіра, чим раніш. Віруйте, що коли почув себе Укра-

їнцем, то і порозумів, що тільки скине з мене мундір, або смерть, або повна перемога нашого народа в боротьбі за своє визволення... Не тому, Іване Івановичу, надаю велику вагу військовому мундірові, як старшина. Боронь Боже. Я на це дивлюся очима українського патріота... Вірю, що тільки страшна, та вперта боротьба допоможе нам стати на шлях національної волі... А для цього нам потрібна армія і ще раз армія. Без армії не може бути перемоги, а без перемоги не матимемо своєї держави... (входить Скворцова.) От чому так люблю я військовий мундір...

ВИХІД 2.

Скворцова. (Входить і весело) Так от де ви, заговірщики! (підходить) Не перешкодила?

Гордієнко. (Подає її стільця) Ви, Ганно Федорівно, можете тільки перешкодити людині вмерти, бо навіть вмираючий, глянувши на вас, захоче жити...

Крамаренко. (Перебиває) Слухай Ганю. Мені зараз Микола Олександрович оповідав про душевні переживання в мент свого національного відродження. Слухаючи, я шкодував, що тебе не було. Думаю, що після того і ти вже нарешті сказала би нам: так чи ні...

Скворцова. (Сідає) Я уже казала вам, панове, що, як Українка, буду радостю допомагати вам, чим тільки зможу, а що торкається грошей, то все що маю — до ваших послуг...

Гордієнко. Діло не в гроахах. Ви, Ганно Федорівно, потрібні нам, як дійсний член...

Скворцова. (Перебиває) Дивний ви чоловік, Миколо Олександровичу, Вам чомусь здається, що тільки вписані члени можуть бути корисними вашій організації.

Гордієнко. Мені хотілобся мати вас між нами, як моральну силу для слабших духом...

Скворцова. (Усміхаючись) Таких як ви?

Гордієнко. Іменно. Ваша присутність надалаб мені це більшої енергії... От за 4 місяці я встиг розпочати в цім глухім кутку визвольну працю, а наколиб мав за собою вашу моральну підтримку, то напевно до сього часу зміг би зробити багато більше...

Крамаренко. Вона боїться, що ми будемо відкриті, та що нас заарештують.

Скворцова. Вибачте, дядьку. Не через боязнь втримуюся, а тільки тому, що люди мене не так зрозуміють і почнуть говорити, що вступила в вашу організацію ради того, що там є Микола Олександрович. І таючі кружляють про наші зустрічі ріжні чутки...

Крамаренко. А хоч би я так? Кому до сього діло?

Гордієнко. Ганна Федоровна боїться себе мною зкомпромітувати...

Скворцова. (Перебиває з докором) І вам не соромно, Миколо Олександровичу, таке говорити? (підводиться) Ви ж знаєте, як я до

vas відношуся? Пригадайте тільки вчорашию нашу розмову' і вам самим перед собою буде соромно за такі слова...

Гордієнко. (Підводиться й винувато) Вибачте, Ганно Федорівно. Більше не буду таке говорити. (бере її за руку й цілє) Але дозвольте хоч надіятися, що швидко ви будете з нами...

Скворцова. (Із задоволенням бере його під руку) Надіятися можете. Це ваше право. А зараз прошу вас обох іти зі мною до гостей. На вас та дядька і так уже всі звертають увагу... Ходім дядьку!

Крамаренко. Хай звертають. (підводиться) Чорт із ними!

Гордієнко. (В цей мент) Не тільки до гостей, а і в пекло піду за вами...

Скворцова. Та я знаю, що ви майстер на компліменти. (всі виходять)

ВИХІД 3.

Нащокін. (Входить, закурue і нервово про себе) От вперта проклята баба! (ходить) Ні строгість мужа, ні сльози Льолі не допомагають. (із призиromством) Мужва чортова!... Хай іде, каже, але і ломаного гроша не дам... А без грошей на бісового батька вона мені здалася? Такого добра на жіночім съмтнику досить валяється. (рішуче підходить до бюра й звонить) Треба вже покінчити з цією комедією. Або так, або інакше, а результат ще сьогодня мушу знати. А ні, то просто на фронт...

Сковорода. (У дверях) Маю честь явитися, ваше сіятельство!

Нащокін. Пройди в сальон, та скажи панночці Лідії Івановні, що я чекаю на них в кабінеті. Тільки гляди, що-б цього не запримітила командірша. Розумієш?

Сковорода. Розумію, ваше сіятельство. (виходить)

Нащокін. (Оден) Жаль буде, коли такі капіталі пропливуть біля мене, а другому дістануться. (думає) Управитель із маєтку пише, що не тільки стовна, а й відсотків по боргам платити нічим. Чого доброго ще з молотка родовий маєток продадуть...

ВИХІД 4.

Лідія. (вбігає весела) Вибач, миленький. Щаронеса затримала. Вона мене дуже любить. (непомічає, що він сумний) О о о! Та ти, як бачу, й губки надув? (цілує) Що сталося?

Нащокін. (Обнімає й ділано) Серце болить. Не може дурне вगуватися. (цілує) Люблю я тебе, Льолю. Більше свого життя люблю...

Лідія. То й слава богу! (цілує) А ти думаєш, що я тебе меньше?.. Більше. Повір, що більше. (лаштуючися) Особливо тепер, як себе почула...

Нащокін. (Насторожуєч) Що?.. Що ти почула? (бере її за рамя)

Лідія. (Задоволено) маленького ваню почула...

Нащокін. (Роздратовано) Та ти з глузду з'їхала?! Не убереглася? (починає нервово ходити) Скандал! (Лідія сідає та вдає, що плаче)

Страшенній скандал!.. (підходить і строго) Зрозумій же, що тепер твоя вперта мати ніколи не дасть своєї згоди на наш шлюб. (відходить і в розп魯ці) Всі мої надії розбила!..

Лідія. (Через сльози) Чого? Хіба ми без дозволу мами не перевінчаемося? Тиж чув, що сказав учора папа?

Нащокін. (Підходить до неї і нервово) Перевінчаемося, перевінчаемося!.. А жити на що будемо?

Лідія. Пойдемо в твій маєток...

Нащокін. У який там бісового батька маєток? Ще добре, що тепер війна, а то вже до сього часу за борги з молотка продали-б (відходить)

Сквородіна. (В цей мент у дверях) Панночко! Вас баронеса прости.

Лідія. (Як би й не плакала) Баронеса?.. Добре. Скажи, що зараз прийду. (Сквородіна хоче вийти) Почекай. Скажи вперед пані, що-б негайно прийшли до мене. Скажи, що я хора.

Сквородіна. Слухаюсь. (виходить)

Лідія. (Підходить до Нащокіна і заспокоююче) Ну, досить. Заспокойся. (обіймає) Зараз я поговорю з мама рішуче...

Нащокін. Не поможе: вперта твоя мама. (чує кроки) О! Іде. (поспішно цілує Лідію) Я вийду... (виходить)

Лідія. Тільки не турбуйся. (сідає і вдає, що плаче)

ВИХІД 5.

Скворцова. (Поспішно входить, бачить, плачучу Лідію і занепокоєно до неї) Льоля, що з тобою? (обіймає і цілує) Може ти хора?.. Ну, скажи, дочки, що сталося з тобою? (Лідія вдає, що плаче ще гірше) Ходім, Льолю, та ляжеш, а я закличу дядька...

Лідія. Не... хочу...

Скворцова. А щож ти хочеш, доню? (Лідія мовчить) Ти-ж знаєш, що я все для тебе зроблю?..

Лідія. (Ділано через сльози) Вмерти хочу...

Скворцова. (Пригортая її до себе) Та, що з тобою, доню моя? Що за горе таке в тебе? (заспокоююче) Така молоденька, красива, та твоє ще все життя впереді...

Лідія (В істеричії) Скінчилося воно, мама!.. Тепер уже пізно...

Скворцова. Що ти плетеш? Чому пізно? (обіймає її цілує) Не любиш ти мене, доню. Навіть правди не хочеш сказати своїй матері.

Лідія. (Через сльози) Тебе то люблю, мама, тільки ти мене ні. Не бажаєш щастя своїй дочці...

Скворцова. Та ти при своєму розумі? Що ти верзеши?

Лідія. Я маю рацію так говорити...

Скворцова. Яку?

Лідія Бо не хочеш віддати мене за графа...

Скворцова Та він же тебе не вартий. Лиши його, доню. Прошу тебе: лиши. Кращого собі знайдеш...

Лідія. (Відходить від Скворцової і через сльози) Пізно вже, мама,

про це думати.

Скворцова. Як то пізно? Що ти хочеш цим сказати? (підходить) А може ваші відносини зайдли вже занадто далеко?...

Лідія. Так...

Скворцова. (Перестрашено хапає її за рамена) Що скойлося?.. Кажі!

Лідія. (Випручається й відходить) Я почиваю себе матірю...

Скворцова. Що о о?! (опускається в крісло й плаче)

Лідія. (Дивиться побідно на неї і з задоволенням.) Нарешті то допіклі! Навіть простацькій шкірі зуміла дошкулити. (задоволено) Тепер треба бігти та послати лікаря. Хай відходжує. (виходить)

ВИХІД 6.

Гордієнко. (Входить. Побачивши Скворцову плачуучу, поспішно наближується і ніжно) Що з вами, Ганно Федорівно? (кладе руку її на рамя) Що сталося? (Скворцова плаче ще гірше) Та що таке? Може вас хтось образив? (Скворцова стискає його руку) Візьміть себе в руки. Що скажуть гості?..

Скворцова. (Через слізози) Хай говорять, що хотять. Тепер мені байдуже. (входить Крамаренко.)

ВИХІД 7.

Крамаренко. (Побачивши Скворцову в слізах і до Гордієнка занепокоєно) Що це значить?

Гордієнко. Не знаю. Я тільки що зайдов і застав її в такому стані...

Крамаренко. (Обнімає Скворцову і ніжно) Ну, годі, годі! Заспокійся, Ганю. Краще роскажи дядькові про своє горе. А може ти з паном полковником посварилася?..

Скворцова. (Через слізози) Льюля убила... осоромила...

Гордієнко. Вибачте, панове, я вийду. (хоче вийти, але Скворцова затримує його за руку) Коли мені тяжко бачити вас в такому стані...

Скворцова. Залишіться. Ви мене не осудите...

Крамаренко. (Цілує) Та розкажи толком, що скойлося... Та ѹ чим же вона тебе так осоромила? Я тільки що з нею говорив. Весела, як ніколе. А зараз такого мазура з графом шкварить, що аж дим коромистом іде.

Скворцова. (Раптово випручається з його обіймів і з недовірятим) Цього не може бути!..

Крамаренко. Брехати, Ганю, я не вмію. (відвертається)

Скворцова. (Наближається до Крамаренка і перепрошує) Вибачте, дядьку. (хватає себе за голову і знова відходить) О, Боже! (ходить дуже нервово)

Гордієнко. (До Крамаренка) У мене серце від болю розривається. Не можу бачити її такою. Краще піду домів... (подає руку)

Крамаренко. Не видумуйте. Ще гірше зденервується. (В цей момент Скворцова підходить до бюра й звонить) Ще ніколе не бачив її в такому стані... (Входить Сковорода).

Скворцова. (До Сковороди) Попроси до мене негайно командіра, панну, та графа. (Сковорода хоче вийти) Почекай! Принеси три шклянки шампаня.

Сковорода. Слухаюсь! (виходить, а вона починає нервово ходити)

Крамаренко. (Підходить до неї і ніжно) Що це значить, Ганю?

Скворцова. Нічого. Будьте спокійни, дядьку. Зараз все почуєте і побачите. (спирається, панує над собою і дивиться на двері)

ВИХІД 8.

Скворцов. (Входить, а за ним Лідія і Нащокін.) Ти нас просила?

Скворцова. Просила.

Скворцов. В чим річ? (Скворцова не може від хвилювання говорити, а тому до Крамаренка) Що вона хоче?

Крамаренко. Запитайте самі. Мені також не хоче нічого сказати. (Лідія штурхає графа в бік)

Скворцова. (Панує над собою) Почекайте, Іване Григорович. Зараз довідаєтесь про все. (до Лідії) Скажи мені, Лідія, те, що ти мені перед хвилею заявила, є правда?

Лідія. (Хоробро) Правда.

Нащокін. (Наближується до Скворцової і перепрошуюче) Вибачте, ради Бога, Ганно Федорівно. (простягає руку) Це сталося... (Скворцова демонстративно відвертається, Гордієнко і Крамаренко переглядаються, рука Нащокіна висне в повітрі)

Скворцова. (До Лідії) А папа про це ти сказала?

Лідія. Ще вчора.

Скворцова. (До Скворцова) А ви як на це задивляєтесь, Іване Григоровичу?

Скворцов. Я?.. Звичайно. Притомности не стратив. (входить Сковорода з шампаном)

Скворцова. (Ділано съміється) Не стратили?.. Яка я рада! (побачивши Сковороду) Ага! шампан... (іде на зустріч Сковороді) Давай сюди! (Сковорода підносить, вона бере одну шклянку і подає Крамаренкові, Другу Гордієнкові, а третю бере собі і потім підвіщенім голосом) Панове! Прошу випити разом зі мною за здоровля моого шановного мужа, що на протязі 19 літ давав мені чудові лекції фамілійної моралі! (Скворцов приймає її слова за правду і кланяється) По друге, панове, прошу випити за здоровля новонаречених: Лідії Івановни, та графа Валентина Володимировича!.. (Сковорода виходить)

Скворцов. (Радо) І справді?

Скворцова. Як чуєте... (п'є відразу)

Скворцов. Так за це і я хотів би випити. (оглядається навколо)

Скворцова. (Съміється) Не турбуйтесь, Іване Григоровичу. Сковорода вже вийшов. (бачить, що Крамаренко і Гордієнко не п'ють) Що ж ви, панове? Не бажаєте щастя новонареченим? (Крамаренко і Гордієнко переглядаються витають шклянками Лідію і Нащокіна і випивають) А на коли весілля, Іване Григоровичу, відбудеться через тиждень, то,

в такім разі, зарученим буде виплачено мною 1000.00 карбованців...

Скворцов. Оце, Ганно Федорівно, по моєму. Давно так треба було...

Скворцова. (Не звертаючи на нього уваги) Решту мого добра, так рухомого, як і не рухомого дарую на народні цілі у ваше, дядьку, повне розпорядження з тим, що б у нашім місці була відкрита гімназія виключно для селянських дітей, чи то, вибачте, для «мужичих» дітей...

Скворцов (Перебиває) Ну, вибач!.. Цього я вже не дозволю!

Крамаренко. Ганю!..

Скворцова. Не перечте, дядьку. Не поможе. Це мое остаточне рішення. (до Скворцова) Вам, Іване Григоровичу, до майна мого зась! То власність моя і нею я распоряджаюся, як сама хочу...

Скворцов. Та ти з глузду з'їхала?

Скворцова. Ні, Іване Григоровичу. Ви помиляєтесь. То раніш я була безглузда. Цілих 19 літ була безглуздою, а тепер, слава Богові, ви з доњкою мене вилікували. (рішуче) Та що там даремно сперечатися. Краще прошу вас, Іване Григоровичу, залишити мене одну. (Крамаренко і Гордієнко хочуть вийти) Ні, дорогі гості, це відноситься не до вас. З вами я ще маю поговорити...

Скворцов. Ти сьогодня дійсно не присвоєму розумі. (до Нацокіна) Безглуздя, чи примхи і сам не знаю...

Лідія. Залиши, папа. Краще ходім. Хай вже буде на цей раз, як вона хоче.

Скворцов. Маєш рацію, дочко. Ходім граф. (виходить, а за ним Лідія і Нацокін.)

Скворцова. (Коли зачинилися за ними двері, розплакується і кідається Крамаренкові на груди) Аж тепер я одинока!..

Крамаренко. (Приласкує) Не кажи так, дочко. А я тобі чужий? Не дядьком тобі доводжуся?.. Та й Микола Олександрович не...

Гордієнко. (Захоплено перебиває) Мое життя вже давно в руках Ганни Федорівни.

Крамаренко. По правді сказати: я всьому, цьому радий. Але скажи мені, Ганю, що за причина?

Скворцова. (Втирає слізки і панує над собою) Не питайте, дядьку. (відвертається) Стидно і казати. За неї стидно...

Крамаренко. Невже ж Лідія?...

Скворцова. (Перебиває і відходить до вікна) Ви догадалися. Лідія зайшла в своїх відносинах із графом дуже далеко. (про себе) І в кого вона пішла?

Гордієнко. У батька.

Крамаренко. А то-ж у кого?

Скворцова. (Рішуче підходить до Гордієнка і простягаючи йому руку) Тепер я вступаю в вашу організацію. Від сьогодня я слухняний член Союзу боротьби за Україну. Можете, Миколо Олександровичу, від сьогодня наказувати мені в цій справі, як знайдете потрібним...

Крамаренко. Слава Богу! Нарешті то! (відходить і запалює цигарку)

Гордієнко. (В цей саме час) Який я радий! (бере її за руку й цілує)

А друге?

Скворцова. Вперед Україна, а потім любов...

Гордієнко. Невже ви мені не вірите?

Скворцова. Вірю, Миколо Олександровичу. З першої зустрічі повірила. Тільки наперед щастя нашої пригнобленої Батьківщини, а потім власне...

Крамаренко. Браво, Ганю! Це по моєму. (Входять: баронеса, барон, Скворцов, Степанов, Загурський, Нечипоренко, Нащокін і Лідія)

ВИХІД 9.

Баронеса. (З лорнеткою простує до Скворцової, а за нею всі, крім Скворцова, Лідії та Нащокіна) Поздоровляю, душечка, поздоровляю. (цілує Скворцову) Така пара, така пара, що й сказати не можна. (помічає, що Скворцова не весела) Та ви засмучені? Не радуетесь?.. Хіба ж так можна?...

Скворцова. (Відчепно) Я весела. То вам тільки так здається...

Барон. (Цілує руку) Поздоровляю, Ганно Федоровно, та бажаю молодим всього найліпшого...

Скворцов. (У цей мент) Шампан!!!

Нечипоренко. (Підходить після Степанова й Загурського) Я, Ганю, не знаю: поздоровляти чи ні. (цилує руку)

Скворцов. (Сковорода розносить шампан, а він підходить до Скворцової і з докором) Та для людського ока будь веселіша. Промов до графа хоч словечко. Подумай тільки: в яке положення ти його ставши.

Скворцова. Я весела, Іване Григоровичу. А відносно графа прошу не говорити: даремно будете слова тратити. (Скворцов не задоволено круить головою і відходить)

Нечипоренко. Ти сьогодня дійсно, якась дивна, Ганю.

Гордієнко. Ганна Федорівна хвилюється...

Скворцова. Хіба ж не є чого?.. Заручини Льолі, мої іменини, а, головне, що від сьогодня я такий же саме член вашої організації, як і ти брате.

Нечипоренко. Справді?!

Гордієнко. Це вже я можу підтвердити, капітан.

Нечипоренко. (Радо цілує її в руку) О тепер поздоровляю. (підходить Крамаренко) Від щирого серця поздоровляю!. Давно вже була пора...

Крамаренко. По правді сказати: я за Ганю боюся. У неї занадто палка вдача.

Скворцова. Не журіться, дядьку. Більш копи лиха не буде. (сміється)

Крамаренко. (Сковорода підносить шампани, всі беруть шклянки) Дай, Боже!.. За твоє здоровля, Ганю.

Скворцов. (У цей мент) Панове! Прошу підняти свої чарки, та выпити за здоровля новозаручених!

Голоси: Слава!.. Слава!.. Слава!... (всі п'ють)

Гордієнко. (До Скворцової) А я п'ю за красу, розум та добре серце, - за все те, що Богом так щедро з'єднано у вашій дорогій особі! (п'є)

Скворцова. За нашу Батьківщину, та здібних до самопожертви її синів! (п'є)

Нечипоренко. За нашу будучу армію. (п'є)

Гордієнко. В будучій нашій армії полягає доля нашої Батьківщини (стискає Нечипоренкові руку, який після того віходить із Крамаренком до барона)

Степанов. (До сього часу шептався з Загурським) Так ви кажете, що Гордієнко з Крамаренком приятелюють?

Загурський. Душа в душу жиуть. Просто не розлучні. Та ще й Ганна Федорівна з ними.

Степанов. Ту друге почуття до них тягне. (на вухо) Там, як я чув, рогами для командіра пахне, але ці двоє мене дуже цікавлять. На мою думку: це типи підозрілі...

Загурський. Я певен того, що вони ведуть якусь підпольну працю .. (підходить Скворцов.)

Степанов. Це ваші тільки предложення і більше нічого?

Загурський. Так, пане полковнику. Але я певен, що не помиляюся.

Степанов. Крамаренка знаю добре. Він чистої води мазепинець, але Гордієнко?..

Загурський. Мені здається, що Гордієнко ще більший.

Скворцов Таке й мое переконання. Тільки він дуже обережний.

Степанов. Добре було-би, як небудь спровокувати його ще сьогодня.

Загурський. Я постараюся це зробити, лише навчіть як?

Скворцов. Знаєте що поручник? Ідіть ви зараз до групи барона, та постараїтесь розпочати балачку, про так званий український рух в Галичині. Я певен того, що Крамаренко не втримається і почне репетувати, а Гордієнко, як його приятель і однодумець, напевно вмішається в цей спір...

Степанов. (Перебиває) Чудова ідея!.. Тільки знаєте що, панове? Ходім всі...

Скворцов. Ходім.. (всі йдуть до групи барона)

Баронеса. (В цей мент, підійшовши до Скворцової, що тихо розмовляла з Гордієнком) Не перешкоджу, душечка?

Гордієнко. У нас секретів нема.

Скворцова. Так із пустого в порожнє переливали...

Баронеса. У мене, душечка, є до вас невеличке діло...

Скворцова. Чим можу служити, Марійо Івановно?

Баронеса. Я, душечка, хотіла запитати вас, про причину на підставі котрої ви, подарувавши комітету ранених, де я є головою, 25.000 карбованців, зробили распорядження, аби ці гроші витрачалися виключно під доглядом вашого дядюшки, доктора Крамаренка... Невже-ж, душечка, ви мені не довірюєте?..

Скворцова. Хто-ж вам про це говорить?.. Я мала тільки на увазі, що мій дядько є людина чесна..

Баронеса. (Перебиває) А я, душечка? (до Гордієнка) Просто, як по щоці достала.

Гордієнко. Мені здається, баронеса, що ви не так порозуміли Ганну Федорівну.

Баронеса. А як же, душечка, накажете розуміти?

Скворцова. (До Гордієнка) Мені, по правді сказати, Миколо Олександровичу, не раз доводилося чути, що комітетські гроші витрачаються не так, як слід. Навіть сама вже встигла запримітити, що комітетські пані раніш бідні, тепер красуються в шовках, а де які навіть встигли обзавестися власними автами...»

Баронеса. (Перебиває) Цим, душечка, ви хочете сказати, що комітетські пані патронеси є злодійки? Так я вас, душечка, порозуміла, чи ні?..

Скворцова. Цим я хочу сказати, що зі слів самого секретаря вашого, в комітет за два роки вплинуло понад 2-а міліони, а на ранених витрачено лише 840 тисяч, а решта грошей по комітетським книжкам записані, як росхід, на ріжні презентації отих самих пань-патронес...»

Баронеса. (Ображено) Ви, душечка, говорите подібно базарним демократкам... (Крамаренко нервово розмовляє з бароном.)

Скворцова. Ліпше і почесніше бути демократкою навіть базарною, чим обкрадати ранених... (До Гордієнка) Та що там про це сперечатися. Ходім краще та заспокоїмо дядька, а то він людина нервова і може наговорити купу дурниць баронові. (віходить, а за нею уклонившись баронесі, віходить і Гордієнко)

Баронеса. (В слід Скворцової) Мужичка! (також іде за ними)

Крамаренко. (У цей мент) Ваші погляди, барон, дуже вузькі. З ними розумна людина погодитись не може...

Барон. А ви, докторе, швидче змахуєте на члена «Союза визволення України», чим на руського патріота...

Скворцов. А хто, ваше превосходітельство, може ручити, що доктор не є членом цього союза?

Крамаренко. Як Українць, дуже навіть хотівши бути, але, напревеликий жаль, «Союз Визволення України» складається виключно з людей, котрі зараз перебувають за кордоном. Так, що мені залишається тільки мала роль співчuvання і більше нічого...»

Барон. По нашім законам-спічуття злочинстві також є провиною проти держави...

Крамаренко. Звичайно, коли ми це спічуття почнемо розглядати в рамках міністерських, та губернаторських циркулярів...

Загурський. Безумовно пан доктор мають рацію. Ви тільки подумайте Ваше Превосходітельство до чого веде ворожа політика руського уряду до українського населення в Галичині?

Крамаренко. До розвалу самої Росії. Ось до чого, поручник...

Барон. Я протестую проти такої критики царського уряду!

Крамаренко. Той протестуйте собі на здоровля. (до Гордієнка) Ро-

зумієте, Миколо Олександровичу? Ці пани ніяк не можуть порозуміти того, що московська політика в Галичині є політикою ката...

Нечипоренко. Залишіть, дядьку. Дайте спокій.

Крамаренко. Чому?.. Хіба ж не маю рації?

Загурський. (У цей мент) Поводження руської армії в Галичині дійсно є карегідним.

Барон. Чому, поручник?

Скворцов. Тому, ваше превосходітельство, що мало вішає отих державних зрадників-мазепинців...

Крамаренко. Мало? Та чи ви знаєте, скільки вже повішено та розстріляно невинного люду в Галичині?

Скворцов. То мазепинські видумки. Знаю тільки добре те, що голодне населення Галичини зараз годує наша армія.

Крамаренко Шибеницями годує...

Загурський. В Петрограді дуже помиляються, коли думають, що українське населення в Галичині такими надлюдськими утисками можна змосковити.

Барон. Те не потрібно робити. Галичину населяють такі-ж само руські, як і ми всі. Не забувайте, поручник, що від Владивостока і аж по Сяні одна свята матушка Росія і оден народ...

Крамаренко. В Галичині стільки ж є москалів, як мі ж нами зараз житайців. (у тон баронові) Не забувайте, барон, що Галичину населяють українці та невеликий відсоток поляків...

Скворцов. Ви докторе, хочете, сказати мазепинців?

Степанов. Німецьких запроданців.

Скворцов. Державних зрадників.

Скворцова. (Перебиває) Кому ж то вони зраджують, Іване Григоровичу? Чи не вам часом?

Барон. А ви, Ганно Федорівно, не знаєте кому вони зраджують?

Скворцов. Росії зраджують...

Скворцова. Тим, що бороняться від московських шибениць?

Баронеса. А ви, там були? Бачили?..

Скворцова. Як не була, то читала, як ті зрадники билися на Стрипі проти москалів.

Барон. Мало читати. Треба розуміти те, що читаєте, Ганно Федорівно.

Скворцова. Ви хіба судите по собі, барон?

Скворцов. Як ти съміеш так відповідати його превосходительству?!

Баронеса. Ганна Федорівна рахує себе, як і її дядько, розумнішою нас всіх.

Гордієнко. Вибачте, баронеса, але мушу сказати, що відносно Галичини Ганна Федорівна має рацію...

Скворцов. Як? I ви, підполковник, знаходите оправдання для цих державних зрадників, яких доктор Крамаренко називає «Січовими Стрільцями»?

Барон. Підполковник не знає, чи не хоче знати, що руська армія зайдла в Галичину для визволення її з німецького ярма...

Крамаренко. Що б накласти московське, ще тяжче...

Скворцов. Іване Івановичу. Я би попросив вас нарешті пояснити нам, на якій основі ви їх так бороните?

Крамаренко. Я вже вам 20 разів казав це, але коли ви не годні цього зрозуміти, то в цім вина не моя а Божа...

Гордієнко. (Перебиває) Панове! Мені здається, що всі ви тут, за малим винятком, не розумієте того над чим спорите...

Баронеса. Дякуємо, душечка, за комплімент.

Гордієнко. (Не звертаючи уваги на баронесу) Всі ви говорите про державне зрадництво, але не всі ви розумієте: що є державною зрадою...

Загурський. (До Степанова під, секретом) Починається...

Барон. Дозвольте підполковник...

Гордієнко. (Перебиває) Коли ви, барон, говорили, я не перебивав вас. Тепер прошу вислухати і мене...

Степанов. Просимо. Це дуже цікаво...

Гордієнко. Річ не в цікавості, а в правді... І так, панове. Зраднищтвом у державному розумінні слова називається вчинок, чи цілий ряд вчинків, які так чи інакше спрямовані проти інтересів своєї батьківщини за рахунок власної користі фінансової, фізичної, чи амбітної...

Барон. З цим я погоджується...

Гордієнко. (Продовжує) Але, панове, чи можна ж називати зрадниками тих геройів, котрі віддають своє життя за батьківщину?

Барон. Навпаки.

Гордієнко. Тепер уявім собі, панове, таке: Німці покорили Росію, ввійшли в вашу землю, повикидали вас всіх із тих посад, на котрих ви себе так гарно почуваете і, крім того, з брудними чобітками залізли вам у душу і почали топтати все для вас съяте, примушуючи робити те, чого не хочете, вірити в те, чому не вірите, та говорити мовою, якої не знаєте, бо вона для вас чужа... Як би ви, панове, до цього поставилися?

Скворцов. Коли б це сталося, ми повстали б, як оден!

Барон. Цього не може бути!

Баронеса. (Христиться) Хай Бог милує!

Лідія. До цього Бог не допустить!

Гордієнко. От бачите. А між тим все це російська влада робить в Галичині...

Степанов. Ви помиляєтесь, підполковник!

Гордієнко. Ні, полковник. Кажу сущу правду. Подивіться тільки: не встигла руська армія ввійти в Галичину, як почалися утиски галичан зі всіх боків... Перевішавши добрих пару тисяч українських патріотів, Бобринський, по наказу з Петрограду, позакривав всі українські школи, та примушує тепер галичан говорити на чужій, не зрозумілій для них московській мові. А всім відомий архиєпископ Євлогій пішов ще далі. Він заліз у святе святих цього народу. Заліз у святу його церкву і наказує вірити в те, що галичане призвичailis називати єретизмом, а плювати на те, в що віками вірили... І от на ці всі утиски українське населення Галичини зареагувало в той спосіб, що в лиці свого національно-

го цьвіту — Січових Стрільців узялося за зброю. Наколи-б щось подібне сталося в Росії, то, по наказу з Петрограду, імена таких геройів були-б золотими буквами записані в вашу історію, але, наколи це роблять ваші вороги, ви плямуєте їх у самий брудний спосіб... Панове! Не зрадниками треба називати Січових Стрільців, а національними героями, гідними бути добрим приміром для багатьох із нас (Крамаренко і Скворцова плещуть у долоні)

Степанов. (Офіційно) Підполковник Гордієнко! Із ваших слів бачу, що ви співчуваєте українському рухові...

Гордієнко. Не тільки співчуваю, а навіть душою є з ним...

Скворцов. Як ви съмієте, підполковник, таке заявляти? (до Степанова) Константин Іванович. Ви мусите від себе прийняти відповідні міри, а я ще сьогодня відправлю телеграму на височайше ім'я...

Крамаренко. Не забудьте і мене пришити до цього діла...

Барон. З вами, докторе, я і сам зумію розправитися...

Крамаренко. (З призирством) Налякайте, барон, свою «душечку». (відвертається)

Барон. Зрадник! Мужик!..

Скворцова. Прошу вас, барон, заховуватися в моїм домі, як належить вихованій людині.

Барон. Я не у вас у домі, а в Івана Григоровича...

Скворцова. Все одно.

Баронеса. Ні, душечка, не все одно. Ми знаємо хто такий Іван Григорович і хто ви...

Гордієнко. А хто ж по вашому, баронеса, є Ганна Федорівна? (баронеса без відповіді відвертається)

Скворцов. (Офіційно) Не забувайте, підполковник, із ким маєте честь говорити!

Барон. (В цей мент) За їх превосходительство я підполковник, вам відповім.

Гордієнко. Прошу!

Барон. (З іронією) Ганна Федорівна є по нашему простого, мужичого роду і тому не може зрозуміти, що таке патріотизм...

Гордієнко. (Сердито перебиває) Як ви съмієте говорити такі дурниці?.. (до Скворцова) Пане полковнику. Вашу дружину ображають!

Скворцов. Не ваше діло!

Гордієнко. Так коли ви не хочете охоронити честь Ганни Федорівни, як муж, то зроблю я, як старшина...

Скворцов. Я вам наказую!..

Гордієнко. (Перебиває) Наказуйте кому небудь другому, а не мені...

Скворцова. Залишіть, Миколо Олександровичу. Не варто...

Крамаренко. Чому?! Треба провчити цього хама!

Барон. (Підносить руку і хоче вдарити Крамаренка) Так я хам!?

Гордієнко. (Зтримує руку барона і з силою повертає його до себе) Вперед ви мусите порахуватися зі мною! (притягає його до себе й рішуче) Ви розумієте, що ви сказали по адресі Ганни Федорівни?

Барон. (Хоче вирвати руку) А вам яке діло?.. Пустіть!

Скворцов. Підполковник Гордієнко!!!

Гордієнко. (Не звертаючи уваги на Скворцова.) Негайно маєте відкликати свої слова, барон, та попросити вибачення у Ганни Федорівни! (виймає годинник) На роздумування даю одну хвилину...

Барон. (Хоче вирвати руку) Хочби і пів...

Гордієнко (випускає руку барона) А коли так, то одержуйте! (Б'є по щоці барона так, що той падає)

Баронеса. Ай!!! (тратить притомність, всі обступають баронесу, а барона Загурський підводить і витирає йому хусточкою кров на губах)

Гордієнко. (До Скворцова.) У завтра будете мати рапорт на височайше ім'я про мою відставку. (до Степанова) А ви, полковник, робіть своє брудне, поліційне діло. (до Скворцової) Простіть, Ганно Федорівно...

Скворцова. Я не гніваюся, але мені вас шкода. Тепер вони вас погублять...

Скворцов. (У цей мент) Підполковник Гордієнко. Прошу залишити негайно мій дім!!!

Гордієнко. (При цих словах цілував руку Скворцові, але, почувши такі слова Скворцова, раптово повертається і наближується. Скворцов із страху подається назад. Зміривши Скворцова очима, повертається і до Крамаренка) Нема з ким мати діло. Ходім звідціля, Іване Івановичу.

Крамаренко. Ходім, друже. (Прощається з Скворцовою та Нечипоренком і виходить)

ЗАВІСА.

Ф. МІССЛЕР

ЯК НАЙСКОРІЙША І НАЙДЕШЕВША
пересилка грошей
кошта телеграмми лише пез.. 1.25

•

ДІЯ 3.

ВИХІД 1.

Їdal'nya Gordienka. Na stіni telefon. Dudka nakrivaє stіl.

Дудка. (Поставивши карафінку з горілкою на стіл, відходить до дверей, але затримується й про себе) От же кортить. (зплівовує) Далебі не витерплю. (іде до столу) І який дідько видумав її, таку добру? (бере пляшку, розглядає її, а потім нюхає) А а а!.. Аж за серце бере. (оглядається навколо) Одну тільки. (поспішно наливає й п'є) Як по маслу. гладить себе по череві) Навіть тут відчуваю... А може ще одненьку тепенути?.. Ні. За обідом і сам даста. Він у мене не такий, як командір полку. Пальцем ніколе не торкне... Тільки сумний щось. Особливо остатні часи. Щось має на душі, та... (дзвінок) О! Це вони. (поспішно виходить)

ВИХІД 2.

Сковорода. (Входить Дудка, а за ним Сковорода) Так пана, кажеш, нема?

Дудка. Зараз прийдуть. (помічає під оком синяка) О о о! Та ти з медалею?

Сковорода. (Не розуміє) Де?.. З якою? (оглядає собі груди)

Дудка. (Показує пальцем на синяк) А ось... Та й здоровенний же! Майбуть першої степені?

Сковорода. (Нервово) Іди собі під три чорти! Не завдавай жалю хоч ти. Скажи краще коли пан прийдуть?

Дудка. Та кажу ж що зараз. Почекай...

Сковорода. Не маю часу чекати... З листом прийшов.

Дудка То давай сюда. (простягає руку)

Сковорода. Велено в руки передати.

Дудка А хіба я тобі кажу, що б дав у ноги? (показує руку) Хіба ж це нога?

Сковорода. Тобі все жарти на думці. Кажу ж бо, що не маю часу...

Дудка. Та кажуж бо, що передам. Чого бойшся?

Сковорода. (Подає листа) Тільки ж гляди: зараз же як прийдуть...
Дудка (Бере) Від пані? (підморгує)

Сковорода. Еге.

Дудка. А як тобі здається: командірша кохає мого пана?

Сковорода. Біжи та запитай. (прощається) Бувай здоров. Та гляди не забудь про листа.

Дудка. Іди з Богом. А за лист не турбуйся: не з'їм, а передам, як тільки прийдуть. (Сковорода виходить, нюхаючи лист) От же пахне. (знова нюхає) Звичайно, що кохає... Тож хіба нема кого кохати? То ж золото, а не чоловік. Весь полк іх любить... (дзвінок) Оце вже то вони! (вибігає)

ВИХІД 3.

Гордієнко. (Входить, скидає кашкета і віддає Дудці) Не було нікого?

Дудка. Нікогісенько. (Виходить. Гордієнко підходить до вікна, дивиться на вулицю й задумується. (Дудка повертає з обідом) Прошу обідати, ваше високоблагородіє. (Гордієнко байдуже йде до столу і сідає, а він наливає чарку і подає) Викушайте. Ліпший апетит мати-мете.

Гордієнко. (Бере чарку й п'є) Щось сьогодня і горілка не смакує. Якась міцна... (починає істи)

Дудка. Не можу знати. Не пробував...

Гордієнко. (Підводить на нього очі) Ну тебе то я не від сьогодня знаю. А признайся: скільки перекинув?

Дудка. Однененьку. Далебі, що тільки одненьку.

Гордієнко. А ю ще хочеш! (бере карафінку в руки)

Дудка. Як накажете, то мушу.

Гордієнко. (Ставить карафінку на стіл) Насилувати не буду.

Дудка. (Розчаровано йде до дверей: потім топочеться, не знаючи як почати. Гордієнко дивиться на нього) Та як тільки, ваше високоблагородіє тече... то я з вилицю охотою...

Гордієнко. Що?

Дудка. Та чарку.

Гордієнко. (Усміхаючись) Отак би й давно сказав. (дає карафінку) На, та випий.

Дудка. (Бере з шахви чарку,, наливає ї п'є) Тепер принесу печеною. (виходить)

Гордієнко. Гарний, вірний чоловік, але до горілки слабий... (задумується)

Дудка. (Повертає, ставить на стіл печеною) Телятинка така молода, що ю живати не потрібно. (наливає чарку) Ще оцю одну. (подає) Викушайте.

Гордієнко. (Пр'є Щож ти так багато приніс? (істя) А дійсно мнягенька, тільки юсь не маю апетиту. (перестає істи)

Дудка. Е е! Так не годиться (підсовує назад до нього таріль)

Треба їсти через силу.

Гордієнко. Кажу тобі, що немаю апетиту.

Дудка. (Ділить на тарілі страву) Оце тільки з'їжте, а я, тим часом, роскажу вам про одно важне діло...

Гордієнко. Про яке?

Дудка. З'їжте вперед.

Гордієнко. (Усъміхується й починає їсти) Але ж гляди, коли піддуриш, то я...

Дудка. Хіба я съмію? .. А коли відразу й не передав, то тільки для того, що-б попоїли спокійненько...

Гордієнко. Що не передав? (кладе видельце й ніж) Може маєці для мене листа?

Дудка. Та іще коли-б ви знали від кого?

Гордієнко. (Підводиться й рішуче) Давай сюда! (Дудка подає) Хто приніс?

Дудка. Сковорода.

Гордієнко. (Іде до вікна) Прибирай! (Дудка прибирає, а він читає, потім цілує лист) Мила!.. Щастя мое!.. (читає в друге)

Дудка. (Прибравши) Можу йти?

Гордієнко. Йди. (Дудка хоче вийти) Ні почекай. (підходить до нього і радо) Слухай Дудка, о третій годині прийде одна пані...

Дудка. Знаю. Командірша.

Гордієнко. Дурень! Кажу тобі, що прийде одна пані під вуалью...

Дудка. Під чим, під чим?

Гордієнко. Пані буде мати обличчя закрите густою сіткою...

Дудка Розумію.

Гордієнко. Так от, як тільки вона прийде, то ти, не кажучи нічого, пронеди її просто до мене.

Дудка. Куди?

Гордієнко. Та вже ж не на кухню. (дзвінок)

Дудка. Може це вже вони?

Гордієнко. (Дивиться на годинник) Це хтось інший. Біжи відкрий хвері. (Дудка виходить) Колиб хоч не перешкодили (запалює цигарку)

ВИХІД 4.

Загурський. (Входить, а за ним Дудка) Не перешкодив? (вітається) Як ся маєте, пане полковнику?

Гордієнко. Дякую. (дивиться на годинник) До вашої розпорядимости маю 15 хвилин.

Загурський. Тая власне забіг тільки попередити вас, що Степанов і командир ще вчора послали рапорти на височайше імя...

Гордієнко. Знаю.

Загурський. А друге: тільки що одержав я від «Союзу Визволення України» через Київ літературу і хотів було передати її вам для перевідгляду.

Гордієнко. Деж вона?

Загурський На двірці. Коли хочете, то через пів години я можу привезти вам з пару примірників?

Гордієнко. Я до 4-ї занятий. А о 4, коли зможете, привезіть. У мене тоді дехто буде з наших і ми її переглянемо...

Загурський. Слухаюсь. Дуже радо. (дивиться на годинник і потім облесливо) Не сьмію затримувати пана полковника. (прощається) До побачення.

Гордієнко. Всього кращого. (Загурський виходить) Симпатичний чоловік. А я й не знов, що він українець...

Дудка. Він такий же Українець, як я старшина.

Гордієнко. А хто ж він по твоєму?

Дудка. Поляк. А ви думали хто?

Гордієнко. Дурниці ти говориш. Учора я в нім сам переконався.

Дудка. От побачите колись, що помиляєтесь. Не даремно в нього очі так швидко бігають... (дзвінок)

Гордієнко. (Радо) Це вона! (до Дудки) Іди швиденько та відчини двері! (Дудка вибігає) Напевно має якесь важне діло, коли відважилася прийти....

ВИХІД 5.

Скворцова. (Входить, а Дудка виходить) Ви одні? (піднімає вуаль.)

Гордієнко. (З простягнутими руками іде її на зустріч) Як і все своє життя...

Скворцова. (Подає їй руку) Я на хвильку.

Гордієнко. Який я радій бачити вас у себе? (цілує руку)

Скворцова. (Сідає) Я прийшла по ділу.

Гордієнко. (Сідає проти неї) Я весь до ваших послуг.

Скворцова. Хочу запитати, що маю робити...

Гордієнко. (Усміхається) Любити мене так, як я люблю вас.

Скворцова. Це ще питання: хто кого більше любить. Але річ зараз не в нашому коханню. Я прийшла запитати, чи мені негайно залишити дім Івана Григоровича, чи, в інтересі організації, ще трохи почекати?

Гордієнко. Безперечно, що негайно! І відразу розпочинати розвід...

Скворцова. (Радо зтискає її руку) А я й не знала, що ви такий... егоїста...

Гордієнко. (Цілує її руку) Мила!.. Щастя моє! (хоче обніяти)

Скворцова. (Відсовується від нього) Тільки прошу без цього. Я хочу, аби ви вислухали мене, як голова організації, а не як гімназист 4-ї клясі...

Гордієнко. (Серйозно) Вибачте. Я слухаю. (запалює цигарку)

Скворцова. Я тільки що від дядька. Він знає, що я зараз у вас. Більше того: він знає, що вас кохаю...

Гордієнко. Яка ви чудова!

Скворцова. Я навіть сказала, що візьму розвід і ми...

Гордієнко. (Перебиває) Поберемося...

Скворцова. (Із усъмішкою) Як ви цього захочете.

Гордієнко. Зіронько моя! Коли б ви знали...

Скворцова. Не перебивайте, а слухайте діло... Дядько, як і ви, був такої думки, щоб я негайно переїздила до нього, але тепер...

Гордієнко. А тепер?

Скворцова. Я його переконала, що в інтересі організації мені потрібно залешитися там на деякий час. Не забувайте, Миколо Олександровичу, що у командіра зходяться всі нитки праці наших ворогів. Значить, будучи там, більше зможу прислужитися організації, чим, послухавши голосу серця, переїхати до дядька.

Гордієнко. (Перебиває) Алеж?..

Скворцова. (Перебиває) Не бійтесь, милий. Вам не зраджу.

Гордієнко Велика це самопожертва з вашого боку, а для мене пекельна мука не...

Скворцова. (Перебиває) Не бачитись?.. Не турбуйтеся. Я подбала і про це. Кожен день о 6 по полудню ми будемо зустрічатися у дядька...

Гордієнко. (Захоплено) Вас, Ганю Федорівно, Бог нагородив не тільки красою і добрим серцем, а й великим розумом.

Скворцова. Значить: згода?

Гордієнко. Не як закоханий, а як голова організації, я мушу призвати вам рацію.

Скворцова. (Підводиться) От і гаразд... А тепер скажіть о котрій годині в вас призначено засідання?.. Мене не мусять бачити тут. Треба завчасно відійти...

Гордієнко. (Підводиться) Хоч хвилиночку ще...

Скворцова. Ні, милий. Мушу. У завтра поговоримо більше.

Гордієнко. Воля ваша. (хоче подзвонити)

Скворцова. (Раптово наближується, затримує його руку і цілує) А тепер звоніть!

Гордієнко. (Щасливий) Ще! Хоч один раз!..

Скворцова. (Поспішно цілує вдруге і пращається) До завтра, другоже! (опукає вуаль)

Гордієнко (Звонить) Не знаю, як і дочекати завтрашнього дня... (входить Дудка) Проведи паню! (Скворцова, без слів виходить, а за нею Дудка) Ніколе не думав, що зможу так покохати. Дійсно, як гімназиста залюбився. (ходить і думає, входить Дудка) Провів?

Дудка. Аж на вулицю. (показує гроши) Я 5 карбованців дістав...

Гордієнко. (Підходить, кладе йому руку на рамя) Тільки гляді-ж мені: нікому ні чичирк!

Дудка. Не турбуйтеся, ваше високоблагородіє: я їх люблю не меньше, як і вас. Їх навіть всі в полку жовніри люблять, не так як командіра...

Гордієнко. А хіба ж ти знаєш цю паню?

Дудка. А ви думаете, що Дудка й справді такий дурний?.. Я навіть знаю і те, що ви їх кохаєте, а вони вас...

Гордієнко. (Із усъмішкою) Невже-ж? Хто-ж тобі про це сказав?

Дудка Підслухав.

Гордієнко. От свиня! Та це-ж не шляхетно...

Дудка. Як для кого. Вам то може й не шляхетно, а мені що? Підслухав і кінець. (звінок) Знов уж хтось іде. (іде до дверей)

Гордієнко. Це вже наші. Іди швиденько та відчини. (Дудка виходить, а він запалює цигарку)

ВИХІД 6.

Крамаренко. (Входить і витаеться) Була?

Гордієнко. Була.

Крамаренко. Залишається?

Гордієнко. Так. (Входять Дмитрюк і Думка)

Крамаренко. От і стрільці! Акуратні, як і завше. (витаються)

Гордієнко. (В цей мент входять: Нечипоренко, Лобода, Крук і Бульба. Всі витаються) Прошу, панове, сідати. (садяться) Закуруйте, хто хоче. (підсовує цигарки) І так, панове, вам уже напевно відомо про той скандал, який учора був у командіра полку?

Голоси: Чули... Відомо...

Нечипоренко. Це може пошкодити нашій праці, пане полковнику.

Дмитрюк. А мені здається, що навпаки. Це примусить нас виступити більше рішуче.

Думка. Я також на це так задивляюся.

Гордієнко. Повірте, панове, що не міг втриматися. Та, нарешті, те що Бог дає все на ліпше...

Нечипоренко. Я, пане полковнику, радив би вам тікати і то ще сьогодня. Будьте певні, що командір і Степанов цього так не залишать. Тай барон зможе помститися...

Гордієнко. Ні, капітан. Утікати не буду. Коли вже на то пішло, го я став до одвертої боротьби...

Крамаренко. І я також. Нічого надалі в папірки завертати...

Голоси: Слава, докторе!.. Слава!..

Гордієнко. Сьогодня вже поданий мною рапорт про мою відставку. Відчуваю, що швидко мене заарештують. (всі переглядаються між собою) Тому: прошу вас, панове, може в останнє поінформувати мене про стан вашої праці. Почнемо з вас, пане докторе... Прошу сказати, як стоять справа з вашою інтелігенцією?

Крамаренко. (Офіційно) Взагалі вся міська інтелігенція є для нас чужою. Вона змосковищена в кінець. Зате професорський кадр сільсько-гospодарчої школи з своїми учнями майже без винятку всі наші. А директор бурси Протоієрей Костенко тільки й чекає на сигнал, щоб вивести своїх бурсаків нам на поміч. Що торкається до гімназії, то можна чекати, що половина професорів із більшою частиною своїх, учнів старших класів також підуть із нами. За те урядники суду і поліції є найбільшими нашими ворогами.

Гордієнко. Ви скінчили?

Крамаренко. Так, пане полковнику.

Гордієнко. А у вас у Городецькім, пане капітане?

Нечипоренко. Другий курінь - готовий. Можу вирушати по вашому наказу хоч у завтра.

Гордієнко. Дякую. Це мені дуже приємно... У вас, Крук, як обстоять діла?

Крук. Зле, пане полковнику. Рахувати на перший курінь не можливо. Одні тільки підстаршини є з нами...

Гордієнко. І це вже успіх... А ви, Лобода, що скажете?

Добода. Бодай його чорт забрав отей третій курінь! Там тільки одні сібіряки зібралися. Їм тільки подавай революцію і більше нічого...

Гордієнко. А підстаршини як?

Лобода. Зупники! Ті ще гірші...

Гордієнко. Значить ви не зуміли до цього завдання підійти, як слід. (до Нечипоренка) Візьміть, капітан, третій курінь під свій догляд.

Нечипоренко. Слухаюсь.

Гордієнко. А, що робиться в 4-м куріні Бульба?

Бульба. Те ж, пане полковнику, похвалитися не можу, але ручу, що частина старшин, та більша половина підстаршин підуть за нами.

Гордієнко. Ця половина потягне і другу, коли на це прийде своя пора... А в заводах, хорунжий Дмитрюк, що чувати?

Дмитрюк. Так на Кислинськім, як і на Вербівськім заводах все робітництво - москалі. Не вважаючи на те, що всі вони без винятку - соціалісти, до української справи ставляться дуже а дуже вороже. Я, навіть, певен того, що вони будуть поборювати український рух не менше, як роблять зараз чорносотенці... На цій основі, я звернув всю свою увагу на село. З початку селяне мене не розуміли і навіть хотіли видати мене поліції, тепер безперечно села, що знаходяться навколо цих заводів, є наші...

Гордієнко. Дуже вам, пане хорунжий, дякую за проявлену вами ініціативу. Добрий вояк мусить, коли хоче перемогти, шукати точку опіру найслабшу. Ви це виконали знаменито... Тепер хотів би я знати, як у вас, пане професоре, ідуть діла з вашим учительством?

Думка. Учительство, пане полковнику, напевно піде з нами, бо всі вони є свідомими українцями. Лише одне, що мене занепокоює, так те, що всі вони соціалістичних переконань... По їх думці, наскільки встиг я обзнайомитися, вперед мусить бути соціальна перемога, а потім національна...

Гордієнко. Це вилиця помилка з їх боку. Річ в тім, що для перемоги нашої не є можливим виставити одноразово два гасла: соціальний, та національний. При першім, соціальнім замість національного ентузіазму, котрий так необхідний для перемоги, проявиться інстинкт грабіжницький, чого ми мусимо дуже старанно уникати. Нашим завданням повинно бути відокремлення України від Росії, та зібрання всіх наших земель до купи, а не в руйнації всіх державно-громадських підвалин, як до цього прагнуть соціалісти... Вперед Україна вільна і незалена, а потім той чи інших державний устрій в Ній...

Дмитрюк. Я так само задивляюся на це питання... Ми повинні твердо собі зазначити те, до чого простуємо: або до національного визво-

лення, або до Марксістських ворожих нам доктрин... (телефон)

Гордієнко. (Перебиває) Вибачте. (підходить і говорить по телефону) Гальо!.. Хіба не пізнаєте по голосу?... Звідкиля ви про це довідалися?... Ага. Я власне цього очікував, тільки признатися, не так швидко... Так, кажете, що через пів години?.. Як? Загурський провокатор? Цього не сподівався... Не турбуйтеся. Встигнемо... Та я й не боюся... Дякую... Добре, добре... Так до кращого часу. Тільки ви себе бережіть, а за мене не турбуйтеся... До побачення... (вішає телефон, іде до столу і спокійно сідає) Прошу панів закурити, хто має охоту. (закурують) Жаль, що не маємо часу продовжити нашу нараду, та виробити дальниший план нашої праці, але все ж хоч коротенько я вискажу свій погляд... Радий констатувати, що, судячи по вашим докладам, ми безперечно стоїмо на шляху до перемоги, бо в відповідний мент будемо не одні. За це всім вам сердечно дякую. Я тільки просив у дальніший своїй праці даремно собою не ризикувати. Звичайно, що працю треба й надалі провадити вперто, але більше обережно. Крім того, прошу прийняти до відома, що від сьогодня всі ви маєте підлягати розпорядженням капітана Нечипоренка...

Голоси: А ви?... Чому?... Що це значить?...

Нечипоренко. Доктор Крамаренко старший...

Гордієнко. Вся сила в війську, а ви після мене є найстаршим рангою. Крім того, вашу вдачу встиг вже піznати дуже добре. Крашого заступника собі я й не бажаю.

Нечипоренко. Слухаюсь.

Крамаренко. Та що сталося, пане полковнику?

Гордієнко. Зараз Ганна Федорівна повідомила мене, що отримана з військового міністерства телеграма про мій арешт... (всі здивовано підводяться)

Дмитрюк. І ви такий спокійний?

Бульба. Вам треба тікати, пане полковнику, коли іще час...

Крук. І то негайно...

Гордієнко. (Перебиває) Ні, друзі. Цього не зроблю. (дивиться на годинник) Маємо ще чверть години. Прошу панів опанувати себе та вислухати мене до кінця... Річ у тому, що наколи я втічу, то рано чи пізно мене пімають. А як заарештують відразу, то наші вороги будуть певні того, що з моїм арештом організація, коли така була, розлетиться і вони спочиують на лаврах, та не стануть так завзято за вами нишпорити... На капітана Нечипоренка ніяке підозріння не падає. А головне, чому я не боюся арешту, бо я твердо вірю у вашу любов до України, та що, мій арешт надасть вам ще більшої сили та впертості провадити розпочату нами працю до повної перемоги.

Дмитрюк і Думка. Присягаємося вам у цім, пане полковнику!

Нечипоренко. Пане полковнику. Я говорити багато не вмію і не хочу, але запевняю вас, що поки живий, то з вашої голови волос не спаде...

Гордієнко. Дякую, капітан. (до Крамаренка) А вас, пане докторе, прошу заопікуватися нашим новим членом Ганню Федорівною (звинить) Іще одне забув. Прошу вас всіх тижнів на 2-3 у своїй праці за-

вмерти. Дайте Степанову трохи заспокоїтися. (бере торбу з паперами і подає Нечипоренкові) Отут маєте всю нашу секретну переліску. (входить Дудка) Тепер, панове, пора. (до Дудки) Проводи панів на подвір'я, та покажи, як через дах хлівця перебраїся на склад до Глюкмана. (до всіх) Так з Богом, панове! (підходить до кожного і по черзі цілує. Всі мовчки, засмучені виходять без слів. Ходить по кімнаті) Хай буде воля Божа!.. Жаль Гані, Бідна, по телефону говорила таким тремтючим голосом.... Та прийде час - зумію достойно віддячитись... (входить Дудка) Благополучно?..

Дудка. Благополучно, ваше високоблагородіє.

Гордієнко. (Задоволено) Слава Богу!

Дудка. (Ніякovo і просяче) Ваше високоблагородіє. Візьміть і мене з собою...

Гордієнко. Куди?

Дудка. А до в'язниці. Я все підслухав... Не хочу і не можу залишити вас самого у такому ділі... Разом панували, разом і страждали будемо...

Гордієнко. (Зворушене кладе йому руку на рамя) Ти не розуміеш, друже мій, чого просиш. (дзвінок) От іди но краще, та впусти ша новних гостей...

Дудка (Іде до дверей і вперто) Єй же Богу і я піду з вами! (виходить)

Гордієнко. (Помітно, що дуже хвилюється, але старається панувати над своїми нервами) Добре!.. Коли Бог так хоче, що-б моя визвольна, національна праця почалася із цього, то треба терпеливо прийняти все... (починає знімати хрест) Сам краще зніму, чим має знімати Скворцов...

ВИХІД 7.

Загурський. (Входить, а за ним Скворцов, Степанов і два жандарі) Як?.. Ви оден?

Гордієнко. (Продовжує знімати хрест і спокійно) А вам кого потрібно?

Скворцов. (Не витаючись наближується) Навіщо ви знімаєте хрест?

Гордієнко. Не хочу щоб знімали його брудні, ворожі руки. (зняв і кладе хрест на стіл)

Степанов (Офіційно) Позір! Панове старшини! (читає телеграму) По наказу його імператорського величества, командіру 111 запасного, пішого, маршового полку полковнику Івану Скворцову власноручно зняти з грудей підполковника того же полку Миколи Гордієнка святий Григорівський хрест, який хоронити до слідуючого распорядження при полковій грошевій скринці під полковим караулом, а самого підполковника Миколу Гордієнка передати в распорядження завідуючого 4-тим секретним відділом Київської губернії полковника Константина Степанова. Військовий міністр: генерал ад'ютант, генерал від інфантерії Поліванов. (до Гордієнка) Чули?

Гордієнко. Чув. (до Скворцова) Хрест на столі. (до Степанова) Я

в вашім распорядженню...

Степанов. Ви заарештовані! (до жандарів) Обшукати весь дім! (жандари виходять) Наказую вам, підполковник Гордієнко, негайно оповісті мені: хто є ваші спільнікі. (Гордієнко мовчить)

Скворцов. Чому ж не відповідаєте?

Гордієнко. Із височайшої телеграми ви мусите знати Іване Григоровичу, що я зараз знаходжуся в распорядженню полковника Степанова, а не вашім.

Степанов. Я чекаю на вашу відповідь!

Гордієнко. А хіба я вам перешкаджу? Чикайте, як маєте вільний час...

Жандар 1. (У цей момент входить і до Степанова) Нічого не знайшли. Допитували чуру, але як у рот води набрав...

Степанов. От сволоч! (до Гордієнка роздратовано) Іменем його величества наказую вам відповідати!

Гордієнко. Я, як Українець, не визнаю тепер ніякого царя. Його величністю для мене є тільки одна Україна...

Загурський. (До Скворцова.) От же зрадник!

Гордієнко. Але не провокатор. (жандар 2-й вводить Дудку)

Степанов. (До жандара 2-го.) Ну, що?

Жандар 2-й. Нічого, ваше високоблагородіє. (показує на Дудку) і оцей як німий. Пари з вуст не пустить...

Скворцов. (Наближається до Дудки) Здоров! (Дудка мовчить) Здоров, кажу! (Дудка мовчить) Ти-ж що? Не хочеш відповідати своєму командиріві полку? (б'є по щоці) І ти з своїм паном?

Дудка. Ми не розлучні: куди вони, туди й я...

Степанов. (Ділано лагідно) А як підполковник у Сібір?

Дудка. І я з ними.

Степанов. Ех ти, голова. Та чи розумієш ти, що підполковник зрадив цареві?

Дудка. І я зрадив.

Скворцов. От арештантюга! (б'є в друге і до Загурського) На гауптвахту його! Під суд!!

Дудка. (Втирає кров на губах) Колись я вам за це віддячущий...

Скворцов. Мовчать, падлюко, а то пристрелю, як собаку!

Степанов. Він також іде в моє распорядження...

Гордієнко. (До Степанова просяче) Повірте, пане полковнику, що він не винуватий. Це просто одна сліпа любов з його боку і більше нічого...

Степанов. Це вже розберемо потім. А краще скажіть мені в останнє: будете ви мені відповідати, чи ні?

Гордієнко. Звичайно, що ні.

Скворцов. Та що там із ним цяцькатися?.. За грati його і кінець!

Гордієнко. Я - готовий.

Дудка. І я готовий.

Степанов. (До жандарів, показуючи на Дудку) Забрати його! (жандари виводять Дудку)

Дудка. (Ідучи до дверей оглядається і до Гордієнка) До побачення,
ваше високоблагородіє!

Гордієнко. До кращих днів, Дудка!

Степанов. (До Скворцова) А підполковника ми самі відвеземо на
гаунтвахту.

Скворцов. Дуже радо. (до Загурського) Хрест, револьвер і саблю
передайте вартовому старшині по полку, для тримання під караулом.
Хату запріть, а ключі передасте полковнику Степанову.

Загурський Слухаюсь.

Степанов. (До Гордієнка) Ідіть! (Гордієнко мовчки, спокійно ви-
ходить. Загурський бере хрест, револьвер і саблю і виходить за Сквор-
цовим і Степановим.)

ЗАВІСА.

Ф. МІССЛЕР

ПЕРЕСИЛАЄ ГРОШІ до Європи
так в долірах як і золотих
за кошта телеграми лише 1.25.

ДІЯ 4.

Келія в'язниці. Гордієнко оброслий бородою сидить на ліжку.

Гордієнко. (Тихо підводиться і починає ходити по келії) І щоб воно значило? Два місяці, як отут, а суду все нема й нема... Останній раз, коли дописував Степанов, казав, що під польовий суд піду... Ідіота. Думає, що мені не однаковісенько: головне-швидче по за ці грati... (чує кроки) Хтось іде! Треба вдати з себе веселого. (починає насвистувати веселий мотив)

Скворцов. (Входить, хвилинку дивиться, а потім лагідно) Доброго здоровля, Миколо Олександровичу!.. Та ви, як бачу, не сумуєте?

Гордієнко. Доброго здоровля... А чого-ж би я мав сумувати? Жилю, як птиця небесна: не жну, не збираю, а добрі люди годують...

Скворцов. Хай Бог ні одного хрещеного не переводить на таке життя... Я слово чести, з глузду з'їхав-би на вашому місці.

Гордієнко. А мені-байдуже. Одно, що тільки бажаю, як найшвидче мати судову розправу...

Скворцов. І не боїтесь?

Гордієнко. Чого?

Скворцов. А як у Сібір заженуть?

Гордієнко. І з Сібіру є шлях на Україну...

Скворцов. Та ви ще й досі не забули твої свої України?

Гордієнко. Не забув і не забуду. Так як ви не можете забути Росії, так я не забуду України.

Скворцов. Порівняли. Росія є нашою державою...

Гордієнко. Вашою. А моєю є Україна.

Скворцов. Дивний ви чоловік, Миколо Олександровичу. Мені вас шкода. Далебі шкода. Навіть і прийшов, щоби уговорити вас залишити ці дурниці...

Гордієнко. Коли ви прийшли до мене з цим, то відійдете без нічого.

Скворцов. Одно тільки слово: «відрікаюся» і ви на волі. Чуєте? На волі!

Гордієнко. (Підводиться і рішуче) Ніколе. Чуєте? Ніколе!

Скворцов. Ви дуже палкий. Заспокойтеся і не гарячіться. Країце

гарненько подумайте, взважте все за і проти і тоді тільки скажете своє останнє слово. (запалює цигарку і пропонує Гордієнкові) Прошу.

Гордієнко. Дякую. За два місяці розучився.

Скворцов. Не забувайте, що Росія зараз знаходиться в такому стані, коли ваша поміч для неї дуже необхідна. Тільки люди хоробрі, та твердої волі, як ви, змогли-би її вратувати...

Гордієнко. Я вас, по правді сказати, не розумію. Кажіть ясніше.

. . **Скворцов.** На вас, чекає слава, честь, кар'єра все, що тільки бажаєте, буде до ваших послуг. (кладе руку йому на рамя) Я розумію, Миколо Олександровичу, що вам тяжко відразу відріктися від своїх поглядів. Така вже ваша шляхетна вдача. Через те ѹ пропоную вам раніш подумати, а потім відповісти. (У вікні Лобода робить знаки головою, що-б погоджувається) А, поки що, прошу вас забути все, що між нами було, та рахувати мене, як справжнього приятеля. Повірте, що по приятельськи раджу: забути і навіть викинути з голови дурниці, а по-думати про себе. (Лобода робить у вікні ті самі знаки) При вашому бажанню, ви можете бути не командиром полку, а людиною, впливаючою на державну політику.... (Гордієнко слідкує за Лободою, а Скворцов думає, що за його словами) Так обіцяєте?

Гордієнко. Обіцяти не обіцяю, а подумати можу...

Скворцов. (Радо) От і слава Богу! (простягає йому руку) Руку, Миколо Олександровичу!..

Гордієнко. (Закладає руки за спину) Мені, як увязненому, не подобає подавати руки полковникові. Між нами, поки я знаходжуся тут, вилиця прирви.

Скворцов. Який ви гордий. Але нічо. Взутра, я вірю, її не буде.

Гордієнко. Побачимо.

Скворцов. Я надіюсь... А який буде барон радий, то ви ѹ уявите собі не можете.

Гордієнко. Ваш барон мене цікавить менше, як мій порожній шлунок...

Скворцов. Невже ж ви голодні?.. (поспішно підходить до дверей і кричить) Вартовий підстаршина! (входить Лобода) Негайно принести з старшинського зібрання вечерю полковникові. І то духом мені. (Лобода хоче вийти) Та не забудь захватити пляшку горілки.

Лобода. Слухаюсь. (виходить)

Скворцов. (Підходить до Гордієнка) Вип'єте чарку, то ѹ попоїсьте краще. Ви-ж п'єте?

Гордієнко. Та колись пив потроху...

Скворцов. От же бачите. А на повний шлунок, та ще при добрій чарці ѹ думається сміливіще...

Гордієнко. Скажіть мені, будь ласка, Іване Григоровичу, з відкиля взялася у вас відносно мене така доброта та сердечність?

Скворцов. Узутра, миць, узутра... Про все довідаєтесь тільки узутра. (Лобода вносить вечерю) А от і вечеря!.. Постав отут, на столику. (Лобода ставить, а він заглядає в тарілі) А навіщо ж стільки хлі-

ба? Як доброму косареві. Та ще й чорний...

Лобода. Бо знаю, що полковник чорний хліб люблять.

Скворцов. Хіба так... Ну, Миколо Олександровичу, прошу... Ви-
пийте чарину, попоїжте гарно, а тоді й подумайте на самоті. А я вам
перешкоджати не сьмію. Та й мені вже пора. Сьогодня маю дуже важне
засідання. (до Лободи) Скажи вартовому по полку старшині поручни-
ку Загурському, що, як буде мати до мене діло, то хай звонить у міську
управу...

Лобода. Слухаюсь.

Скворцов. Так до завтра, Миколо Олександровичу. Надіюсь, що
взавтра зустрінемося при інших обставинах?

Гордієнко. Я-б цього і сам хотів.

Скворцов. Все залежить від вас. (до Лободи) Ходім. Не будемо пе-
решкоджати... Так до побачення, Миколо Олександровичу.

Гордієнко. До побачення. (Скворцов і Лобода виходять)

Лобода. (У дверях поспішно на пів голоса) Розріжте хліб!..

ВИХІД 3.

Гордієнко (Засмученийходить по келії, потім підходить до вечери.
та поборуючи в собі голод) Ні. Не буду їсти.

Лобода. (Появляється в вікні) Розріжте хліб! (зникає)

Гордієнко. (Поспішно наближається до вікна, але побачивши, що
Лобода зник бере хліб у руки) І що ѹому цей хліб так у голові сидить?
(розглядає) Хліб як хліб. (дивиться навколо) Та й чим же ѹого роз-
різати?..

Лобода. (У вікні) Розломайте! (зникає)

Гордієнко. А й правда. (ломає хліб об ріг стола) Записка!!! (нерво-
во розгортав) Від кого це?! (читає) Вона!.. Ганя! (читає вдруге) У Росії
революція. Замість царя тимчасовий уряд. Скрізь і у всьому виликі
зміни. Степанов і прокурор утікли. Барон повітовий комісар тимча-
сового уряду. Нечипоренко, після сьогодняшньої наради нашого коміте-
ту, порішив узавтра виступити. Ви маєте бути на волі ще цієї ночі.
Лобода, як вартовий лідстаршина, допоможе вам у цім. Дмитрюк і
Думка о 12-й годині ночі чикатимуть вас із автом у Грекового лісу.
Хай допоможе вам Бог! Цілую... (дочитав і з ентузіазмом) Слава ж
Тобі, Боже! Нарешті то дочикалися!..

Лобода. (У вікні) Не кричіть так. Вартовий ще почує. (зникає)

Гордієнко. (Радий) Чорт із ним! (вдруге читає листа про себе, і по-
тім) Неважек узавтра я її побачу?.. Радість моя! Життя мое!.. (задово-
леноходить і з усмішкою) Так от чому Скворцов такий м'ягкий став!
(съміється) Подумайте, каже, Росія у ваших послугах зараз нужда-
ється... О, тепер я подумаю! Тепер я навіть мушу думати... Вперед за
мою несчастну Батьківщину, а потім і за мою любу Ганю... Навіть про
те мушу думати, як краще помститися за ті утиски, яких натерпілася
Україна...

Лобода. (У вікні) Вечеряйте. бо пора гасити світло! (зникає)

Гордієнко. (Кидається до вікна і на ходу) А де?.. Зник... Хотів було запитати про вартового старшину, а він, як камінь у воду. (відходить від вікна) Ну та він ще прийде... (ходить, потім) Аж тепер Україна скине своє тяжке, віковічне ярмо...

Лобода. У вікні) Загурський п'є, як у бочку л'є... (зникає)

Гордієнко. (Кидається до вікна) Де?... (розчаровано) А бодай тебе!.. І який там біс йому перешкоджає? (іде до лижка й сідає) Налевно вартовий. Сьогодня, як запримітив, варту несе школа підстаршин. Не добрий мент вибрав Нечипоренко для моого визволення... (задумується)

Лобода (Простягає через ґрати руку і беручи пляшку) Коли не іссте, та не п'єте то й горілку заберу. Для вартового пригодиться. (зникає)

Гордієнко. (Зхоплюється і прожогом до вікна) Слухайте, слухайте!.. Іди до дідька! (ходить, думає і з захопленням) Господи! Невже ж настав час коли віковічні кайдани лопнули і Україна стане на власні державні ноги?.. Стане! Мусить стати! Повинна стати! Головне, колиб народ зрозумів повноту ваги цього менту, а наша провідна верства уміла повести народ до повної перемоги...

Лобода. (У вікні) Лягайте та гасіть съвітло. Через пять минут зміна вартових. (зникає)

Гордієнко. (Поспішно кидається до вікна) А в який спосіб думате ви мене... От же потвора! (ходить і думає)

Лобода. (У вікні після короткої паузи) Спіть не роздягаючись! (зникає)

Гордієнко. (Ралтово повертається до вікна і бачить, що Лобода зник) Ах Ти, Господи! Як оте живе срібло... (іде й сідає лініво на лижко, потім лягає і підкладає під голову руки) «Гасіть світло. Спіть не роздягаючись», а в який спосіб думає мене вирвати з відціля — не каже .. (задумується і потім) Та що я про це думаю? Пише ж Ганя, що Лобода допоможе, то й допоможе. Треба тільки терпеливо чекати...

Лобода. (У вікні) Та гасіть бо съвітло і спіть. Маєте ще біля двох годин часу. (зникає)

Гордієнко. (Лініво підносить руку і гасить съвітло) Спіть: каже... Сам бе хотів заснути, та хто знає чи вдасьця... За два місяці і двох годин як слід не спав. (закриває очі) От і зараз сон перемогає, а чи засну Богові тільки відомо... А треба би було. Бог знає, що завтра мене чекає... Змучений... Відчуваю, що сили підували... Вялість якась у всьому організмові... І серце ние: щось віщує, а сказати не може... Переповнене нею... Люблю... І вона любить... (пауза) Україна... Боротьба... Воля... (засипляє. Пауза. З'являється дух високий в гетманськім убраню старий козак, з білими, довгими вусами. Гордієнко спить нервово: груди підносяться високо. У сні.) Хто ти?.. Не муч!.. Ти ж бачиш, як я страждаю?..

Дух. Все я бачу, сину мій.

Гордієнко. Хто ти?.. Кажи!

Дух. Давно мене ти добре знаєш.

Гордієнко. Так. Твій образ десь я бачив.

Дух. То пригадай.

Гордієнко. Не можу. Тяжко пригадати.

Дух. Відкрай душі збентеженої очі, та глянувши в минулу далечінь, мене ти зможеш пригадати.

Гордієнко. Не муч. Кажи за чим прийшов?

Дух. Від вікового я хочу підняти сну синів ледачих України, та вкіасти в серце їм вогонь до боротьби за волю Батьківщини.

Гордієнко. Ця боротьба доведе нас до крові рік, до мук страшних.

Дух. Так Богом вже дано, що в крові й муках страшних нове життя з'являється на світ... Щаслива кров, щасливі тії муки, що нове життя з собою нам несуть. Воно, оте нове життя, окупить ріки крові, а гори мук страшних безжалістно штурне в безодню забуття.

Гордієнко. Про кров і муки ти все мені говориш. Хіба ж без них не зможе бути вільною Вкраїна? Чи може ти не знаєш того, що діється за гратаами тюрми?.. Там із революцією прийшла свята любов, та правдиві: воля і братерство.

Дух. Тому й прийшов до тебе я, бо добре знаю, що котиться за гратаами тюрми, та що ще скочеться пізніш... Не вір в любов, не вір у волю, та братерство, що в білим одягу пливуть. Нема царів, за те є комісари, нема безправія в Москві але його до нас ми будем мати на Вкраїні.

Гордієнко. Революція в Москві дарує волю й Україні!

Дух. Неправда, сину мій. Точнісенько, як і за царів, Москва в лиці своїх найкращих демократив гнобити буде нас.

Гордієнко. Невжеж вільний вільного гнобити може?

Дух. За «неделиму» будуть нас гнобити московські демократи, як це робили і царські плутократи.

Гордієнко. А може йти тоді нам із ляхами? А в спільні залежності позитивні відношення до нашого ворога.

Дух. Так лях, як і москаль найбільші наші вороги. Наши шляхи оден. Ім'я йому: Соборність. Самостійність.

Гордієнко. Як досягнути нам такого щастя?

Дух. На гострій шаблі, та кінчику багнета спить доля народу свого. Лише в завзятій боротьбі нарід Український здобуде собі волю.

Гордієнко. Чи мало вже її було?

Дух. Правда, сину мій. Досить козача кров лилася. Здається всю Москву й Польщу втопити можна в морі цеї крові, та горе тільки в тим, що завше наша кров лилася на користь тих, в руках чиїх судьба народу спочивала... Я сам святих, козачих душ не мало загубив. Мені здавалося тоді, що на кістках героїв-козаків будую я Україну мою. Помилка, сину, то була. Петрівград на півночі повстал на тих святих кістках...

Гордієнко. Ти Мазепа?

Дух. Я той, хто послухом хотів царів московських засліпити, та по-за спиною їх здобути волю Україні. Я той, хто допоміг Петрові твердо сісти в Херсонесі, та турків вигнали з відтіль. Я той, хто на європейську височінь підняв культуру Українську, та школи й храми

будував, у котрих анафтемі мене предали. Я той, хто хоч пізно зрозумів вагу помилок своїх тяжких, та в спільці з шведами хотів святій Україні моїй здобути незалежність. Я той, чие й тіло не знайшло для вічного спочинку малого в ріднім kraю клаптєка землі. Я той, душа чия за промахи свого регементування більш двісті літ витає над рідним любим краєм та в серцях синів його палкий vogонь до пімсти, волі й щастя Батьківщини піднімає. Я той, хто хоче показати синам несчасної Вкраїни, в якім ярмі Вона живе. (Ліворуч з'являється образ розпятої на хресті України) Ось подивись. (показує ліворуч) Що бачиш там?

Гордієнко. (Чути стогін) Я чую стогін більш нічого.

Дух То стогін народу твого. Лиш подивись в яких пекельних муках конає бідна Україна...

Гордієнко. Що бачу там!.. Там жінку гарну кати мучать!..

Дух. Ні, не жінка то. То матір нашу Україну розпинають на хресті кати народа нашого завзяті. (чути стукіт молотків) Чуєш? В той мент, як лях на заході мордує братив твоїх, москаль на сході їх катує. Лях руки, москаль ноги прибивають до хреста напів живої України. Бачиш, як бідна мучиться вона?

Гордієнко. О, Боже! Навіщо бачу оце я?

Дух. Щоб в душі твоїй святий vogонь до пімсти загорівсь... Настав вже час синам розпятої Вкраїни за зброю взяти як оден, та з завзятим почуттям у сториці відповісти заклятим ворогам!...

Гордієнко. (Перестрашено) О о о й !!! (Пробуджається, відіння зникають, перестрашено зхоплюється з лижка, запалює съвітло і оглядається навколо) Та цеж несон! Я дійсність бачив. Розпяту на хресті Україну мою отут я бачив, (показує) а він старий стояв у ніг моїх. (хватається за голову) Що може це означати?.. Невже-ж почнеться боротьба, яка по лютості своїй затьмить у минулім столітню боротьбу?.. Невже-ж прийшов той час, що, вмившись в змішаний крові синів та ворогів, пробудеться від сна моя несчасна Батьківщина?.. Невже-ж прийшла пора, що всі ми кинимось на зустріч крові й мукам, як то казав старий, що-б, скинувши тяжке, чуже ярмо, з побідою в руках іти в сем' народів вільних, съвітових до съвітла правди та братерства?.. (ходить, нервується й думає)

Так. Лиш завзятістю своєю в боротьбі примусити зможемо ворогів призвати нашу незалежність. Досить уже було чуже, тяжке ярмо тягати. Пора прийшла і скинути його до ніг заклятих ворогів, та розпочати нове життя, життя добробуту і волі!.. (думає) Не ворог, лише Оден Господь зможе перешкодити нам здобути волю й незалежність. Його ми мусимо умоляти допомогти нам у цей час. (зупиняється, стає навколошки і підносить руки до гори) О, Боже! Боже Всемогущий! Зміни свій гнів на батьківську любов до нас. Невжеж ми пасинками в Тебе, що так тяжко віками караєш нас? Ти пригадай, Всеправедний Владико Неба і Землі, як ми лили в охороні Твоєї святої Церкви ріки крові!.. Ми ж не просимо Тебе, Всемогущий, допомочи нам ярмо одіти на дружих. Миж тільки просимо, Всеправедний Владико, допомочи нам

ізкинути з нас ярмо чуже!.. (стук у двері, входить Загурський) Досить,
Ти вже карав, пора й помилувати нас.

Загурський. (П'яний дивиться на Гордієнка, потім наближається й
перебиває. Ого! Та ви молитесь?

Гордієнко. (Раптово підводиться і незадоволено) Хто вас просив
сюди?

Загурський. (Входить по тихенько Лобода і стає за спиною Загур-
ського) Мене?.. Лобода... Казав, що ви нездужаєте, що вам треба
лікарня...

Гордієнко. Я вам узвітра сам його пришлю!..

Загурський. (Ображено) Ого! Так пан полковник такий нервовий?
А оце (хоче виніняти саблю) ви бачили? (В цей мент Лобода присідає
по заді нього і робить знаки Гордієнкові, що би накинутися)

Гордієнко. Молоккососе! До кого сірнаєшся? (Пхає. Загурський
летить через Лободу долу, Лобода в мить ока насідає на нього)

Лобода. В'яжіть його! (Закриває йому рота)

Гордієнко. (Сідає Загурському на ноги, знімає від револьвера шнур
і в'яже руки) А ноги чим?

Лобода. (Подає свій очкур) Оось маєте.

Гордієнко. (Звязав) Гаразд!

Лобода. Треба звязати і рота, що б не кричав...

Гордієнко. Маєте рацію. (виймає хусточку і зав'язує рота. Загур-
ський хоче крикнути) Мовчи, провокаторе!

Гордієнко. (Завязав) Тепер уже не крикне. (підводиться) А де
вартовий?

Лобода. Куняє на другім розі. Я напоїв його, як слід. (шукає у За-
гурського ключі) Іде він бісового батька ключі дів? (знашов) Ага! Є...
(підводиться) Тепер ми зможемо випустити доктора Крамаренка і ва-
шого чуру Дудку. Вони також на гаупвахті. (Під час цих слів знімає з
Загурського зброю) Зброю заберіть ви. Вона йому тепер не потрібна, а
вам узвітра може пригодитися... (подає Гордієнкові зброю)

Гордієнко. (Бере) І то правда. (одіває зброю)

Лобода. Тепер поспішаймо. Може прокинутися вартовий...

Гордієнко. (Перекладає де що в кишенях і губить лист Скворцової)
Я готовий. Можемо йти... Чи може ви?..

Лобода. (Перебиває) Я з вами.

Гордієнко. То біжім... (до Загурського) До завтра. пане провока-
торе! (виходить)

ЗАВІСА.

Ф. МІССЛЕР

ПРОДАЄ КАРТИ КОРАБЕЛЬНІ
на найлучші німецькі кораблі.

ДІЯ 5.

ВИХІД 1.

Скворода. (Кабінет Скворцова. Розстеляє стільці) І навіщо він їх знов скликає?.. Майбуть якесь засідання буде... А може відносно Гордієнка? Кажуть, що цеї ночі втік із тюрми і просто чурнув у Городське до Нечипоренка. (зітхає) Дав-би Бог, а то оця чортова карапаня (показує на гортанку) отут уже мені сидить... Але, почекай. Забрав чорт ката, забере й шибеницю. Коли-б но тільки Гордієнко дійсно був на волі. Він їх всіх до гори ногами поставить. Та й Нечипоренко допоможе. (хоробриться) От же далебіг і я дам комусь стусана. Хоч на здогінці, а дам! Коли б но тільки Гордієнко швидко з'явився, а то без нього якось не те... страшно... (звонок) Майбуть уже лізути комітетчики. (іде до дверей)

ВИХІД 2.

Скворцова. (Входить весела.) Добридень Скворода.

Скворода. Добридень, панічко.

Скворцова. Навіщо ти стільки стильців наніс? (підходить до люстра й чипуриться).

Скворода. Та хіба не знаєте? Командір комітетчиків скликають на нараду...

Скворцова. (Ралтово повертається до нього) Комітетчиків?.. Навіщо?

Скворода. (Наближається до неї і під секретом) Кажуть, що підполковник Гордієнко втікли з тюрми...

Скворцова Нaa! (сміється) Значить совіт нечестивих має бути? (сміється)

Скворода. (Продовжує) Ніби то зараз знаходяться в Городськім та з 2-м курінем мають вирушити на місто...

Скворцова. (жартуючи) І ти боїшся?

Скворода. З Гордієнком ні.

Скворцова. А без нього?

Скворода. Без нього якось моторошно.

Скворцова. Значить: ти йому довіряєш? Любиш його?

Скворода. Більше довіряю, як сам собі. А відносно любови то її не питайте. Самі здорові знаєте, що весь полк їх любить (чухає потилицю) Тільки не знаю, чи це правда...

Скворцова. Що Гордієнко на волі?

Скворода. Егеж.

Скворцова. (Плеще його по раменах) Швидко й сам у цім перееконаєшся. Доктора Крамаренко і свого приятеля Дудку теж швидко побачиш... А от і комітетчики. Іди відчиняй. (поспішно виходить)

Скворода. (Дивиться їй у слід) Напевно Гордієнко на волі. По ній видно. Весела як ніколе... Та їй не дивно: настраждалась і вона бідна. Цілих два місяці, як прибита ходила (звонок) От нетерплячка, як у п'яниці до горілки (іде їй відчиняє двері)

ВИХІД 3.

Едельман. Входить, а за ним Ліберман. Оба з червоними бантами (Добриден, товариш!

Ліберман. (Одноразово з Едельманом) Добриден! (витаються за руки)

Скворода. Добриден, товариші, добриден!

Едельман. Чи це правда, товариш, що Гордієнко втік із тюрми?

Скворода. А я хіба знаю. От прийде командір, то їй запитайте. (виходить)

Ліберман. Не треба і питати. У місці це вже всім відомо. (дзвінок) Майбутній повітовий комісар. (іде до дверей)

ВИХІД 4.

Барон. (Входить, а за ним баронеса і Замколомов. Всі з червоними бантами. (Доброго здоровля, товариші!

Едельман. (Кланяється) Доброго здоровля, товариш комісар!

Ліберман. (Кланяється і одноразово з Едельманом) Добриден, товариш комісар! (всі витаються за руки)

Едельман. (До барона) Навіщо зкликають?

Барон. Не знаю. Напевно, щось у полку зкоїлося. (входить Скворцов.) Та от і командір...

ВИХІД 5.

Скворцов. (Поспішно входить) Вибачте, товариші, що поторбував. (витаються зі всіма) Я вже з 4-ї години на ногах. Просто з сил вибився...

Барон. Що зкоїлося. Іванен Григоровичу?

Скворцов. (Сідає за бюро) Не приємна річ: Гордієнко втік цієї ночі з тюрми...

Барон. Не може бути?!

Баронеса. (Одноразово з бароном) Ой лишенко!

Замколомов. (Сильним голосом) Значиться: далой! Піймати і знова в тюрму! (Ліберман і Едельман шепочуться між собою)

Скворцов. Лехко сказати: «піймати і знова в тюрму»... Гордієнко зараз знаходиться в другім куріні...

Барон. Тоді передайте командіру другого куріння капітану Нечипоренку від моого імені, як повітового комісара, щоби негайно заарештував Гордієнка і приводив його сюда.

Скворцов. Нечипоренко зі всим курінем передався на бік Гордієнка... Мало того: Другий курінь об'явив себе; 1-м Українським сотника Івана Гонти полком...

Едельман і Ліберман. (В оден голос) Івана Гонти!... Ой-ой!

Барон. Які наміри має Гордієнко? Невже-ж підняти національне повстання?

Скворцов. Думаю, що так.

Баронеса. Що нам тепер робити?

Скворцов. От для цього я і попросив вас всіх на нараду, щоб спільно обміркувати, які заходи вжити...

Едельман. (Перебиває) Прошу слова.

Скворцов. Прошу, товариш Едельман.

Едельман. Як представник по вітового виконавчого комітету, хочу знати при яких умовах утік Гордієнко. Вам добре відомо, товариші, що двері тюрми самі по собі не могли відчинитися. Тут мусить бути зрада. Обовязком товариша командіра є негайно це діло розслідити та виноватого покарати зі всією строгістю революційного закона...

Скворцов. (Перебиває) Розслідування доручено графу Нащокіну, який має бути тут із хвилини на хвилину.

Едельман. (Продовжує) Крім того, товариші, командір має негайно підняти решту полка і вирушити проти Гордієнка...

Скворцов. (Перебиває) Підтаршинська школа, та три куріні, що залишилися нам вірними, знаходяться в повній готовності до бою.

Едельман. (Продовжує) Прошу товаришів не забувати, що в повстанню Гордієнка повітовий виконавчий комітет вбачає зраду єдиному революційному фронтові. Є святим обовязком всіх нас перед революцією не дати розвинутися гайдамацькім ідеям Гордієнка та його однодумців...

Замколомов. Далой буржуля Гордієнка! Хай живе совіт рабочих депутатів!

Ліберман. Прошу слова.

Скворцов. Прошу.

Ліберман. Від імені мійського виконавчого комітету пропоную товарищу комисару негайно вжити всіх заходів, що-б гайдамацький рух Гордієнка далі Городецького не пішов...

Барон. (Перебиває) А що я можу зробити? Вся військова сила спочиває в руках полковника. Він і має це діло упорядкувати.

Ліберман. (Продовжає) На мою думку необхідно негайно улаштувати полковий мітінг. Я добре знаю, що дві третини полку складається

з москалів. Тому: солдацька маса не є і не може бути заряжена розбійничими ідеями Гордієнка... На цім мітінгу через цілу низку добрих промовців, можна наелектрізувати полк так, що не тільки від гайдамацьких ідей, а і від самого Гордієнка і мокрого місця не залишиться. Що-ж торкається кадра промовців то я з товаришом Едельманом подбаємо про це... Відносно ж покарання виновників побігу Гордієнка, я приєднуюся цілком до пропозиції попереднього промовця, лише з малою поправкою, що виновники мусять бути розстріляни на очах всього полку. Я скінчив.

Замколомов. (Підводиться) Слово!

Скворцов. Ваше слово, товариш Замколомов.

Замколомов. Товариши! Потому, тепер, значиться є слобода слова і всякого такого собрання, то нам треба поглибляти клясову самосвідомість до повної меремоги самоорганізації!..

Скворцов. (Перебиває) Я би просив вас, товариш Замколомов, дотримуватися порядку діскусії.

Замколомов. Далой діскусію! Гордієнка теж далой! Бо єжелі Гордієнко буде разбивать самоорганізацію класового самосознання, так, це значить теє... зрадницький ніж у спину леворуції...

Баронеса. (До барона) Що це за крикун такий? (показує очима на Замколомова)

Барон Хіба-ж не пригадуєш? Це-ж той, котрий у Дубовім, убивши священика і сторожа, ограбував церкву.

Скворцов. (У цей мент до Замколомова) Ви скінчили?

Замколомов. (Не звертаючи уваги на запит Скворцова.) А тому всякі нарушителі єдиного фронта леворуції і проче далой! Гордієнка і всіх буржулей також далой! Хай живе совіт робочих депутатів! (сідає)

Скворцов. А ви, барон, що скажете, як представник тимчасового уряду?

Барон. Я можу повторити тільки те, що сказали попередні промовці. Ініціативу боротьби залишаю в ваших руках, як фаховця. (входять : Нащокін і Лідія.)

ВИХІД 6.

Нащокін. (Поспішно входить і до Скворцова) Була зрада! (побачивши баронесу і барона) Вибачте. (вิตається з ними, а другім робить уклін головою)

Едельман. Зрада!?

Ліберман. Із чийого боку?

Замколомов. Далой зрадників! Всіх буржулей далой! Хай живе совіт робочих депутатів!

Скворцов. (Офіційно) Підпоручник Нащокін. Прошу докладно розказати про результат вашого розслідування.

Нащокін. Діло, товариши, було так: О 12 годині ночі вартовий підстаршина Лобода заявив вартовому по полку поручнику Загурському, що Гордієнко дуже захорів. Загурський пішов сам перевірити цей док-

лад, але не встиг він переступити і порога келії, як Лобода ззаду, а Гордієнко зпереду накинулися на нього, звалили з ніг, обезбройли, звязали і втікли. Оглядаючи келію, я знайшов оце... (подає Скворцову листа Скворцової)

Скворцов. (Бере листа) Хто пише?

Нащокін. Він без підпису. (дзвінок телефона)

Скворцов. Візьміть, граф, телефон. (розглядає лист)

Нащокін. (У телефон) Гальо! (слухає потім до Скворцова) Поручник Загурський сповіщає, що 2-й курінь на чолі з Гордієнком виступив із села Городецького та з українськими прaporами простує до міста...

Скворцов. (Нервово) Дайте телефон. (бере і у телефон) Я. Командир полку... Так. Знаю... Негайно вислати школу підстаршин. Набоїв не шкодувати. Решті полку під командою підполковника Семенова зайняти всі підступи до міста. Мене інформувати про всілякі зміни (вішає телефон, до всіх). Сам у руки лізе. Школа підстаршин швидко його зліквідує.

Барон. Прошу оголосити листа.

Скворцов. Він без підпису, але рука мені знайома. (читає) У Росії революція. Замість царя тимчасовий уряд. Скрізь і у всьому великі зміни. Степанов і прокурор утікли. Барон повітовий комісар тимчасового уряду. Нечипоренко, після сьогодняшньої наради нашого комітету, порішив виступити. Ви маєте бути на волі ще цієї ночі. Лобода, як вартовий підстаршина, допоможе вам у цім. Дмитрюк і Думка о 12-й годині ночі будуть чекати на вас із автом у Грекового лісу. Хай допоможе вам Бог. Цілую...

Барон. Цілий обдуманий заговір!

Ліберман. Хто міг би бути автором?

Замколомов. Смерть зрадникові леворуції! Хай живе совіт робочих депутатів!

Скворцов. Я певен того, що зрадник, чи зрадниця швидко буде в ваших руках, але раніше хотів би я запитати вас, товариші, як маємо покарати автора цього листа. (дзвінок телефона, говорить по телефону) Що?! Не може бути?.. Тоді негайно підполковник Семенов нехай атакує Гордієнка всіма силами... Ні. Гордієнка я хотів би за всяку ціну мати живим у своїх руках. Я краще зумію його покарати...

Едельман. Що вже злапали Гордієнка?

Скворцов. Напревеликий жаль ще ні, але я певний, що швидко він буде в наших руках. Хоч підстаршанска школа і відступила, зато Семенов, маючи в три рази більшу силу, уже перейшов у наступ. Знаючи Семенова, та своїх старшин, я вірю в нашу перемогу. Том то я й наказав, аби Гордієнка доставили мені живого...

Нащокін. (В цей мент до Лідії) Наколи Гордієнко розіб'є Семенова, то нам треба негайно втікати...

Лідія. Безперечно. (шепочуттяся з Нащокіним)

Скворцов. (Під час розмови Лідії і Нащокіна продовжує) I так, товариші, (в цей мент у дверях показується Скворцова і підслухує)

як маємо покарати автора листа до Гордієнка?

Едельман. Розстрілять!

Ліберман. Під стінку!

Замколомов. Далой! Всих буржулей далой, а Гордієнка далой і капут? Хай живе совіт робочих депутатів!

Баронеса. Я сказалааб так: наколи то мужчина то розстріляти, а як жінка, то випорити на очах усіх.

Барон. Краще в тюрму...

Скворцов. (До Лідії) А ти, доню, що скажеш? Твій присуд для мене дуже важний.

Лідія. Зрада Росії заслуговує смерті.

Скворцов. А як би зрадник був оден із твоїх близьких?

Лідія. Навіть рідна мати не може бути для мене ближче Р осії.
(При цих словах Лідії Скворцова, хапає себе за серце)

Скворцов. (Нервується) В такім разі Сковорода зараз приведе сюда автора цього листа... (дзвінок телєфона, слухає і потім) Правда?!.. Ну, славаж Тобі Боже! (радо до всіх) Поздоровляю, товариші! Гордієнко розбитий і відступає...

Скворцова. (В розпушці) Боже!!! (всі здивовано дивляться на двері)

Нащокін. Це голос Ганни Федорівни. (Скворцов виходить із по-за б'юра)

ВИХІД 7.

Скворцова. (Рішуче виходить на середину кімнати) Я той зрадник, котрого вам так хочеться покарати. Робіть зі мною, що хочете!

Баронеса. (До барона.) Який скандал!

Лідія. (Підходить до Скворцової і зі злою та призирством) Я відрікаюся тебе, як матір, зраднице!

Голоси. Під стінку!.. Розстрілять!..

Замколомов. Далой! Смерть буржульці! Хай живе совіт робочих депутатів!

Скворцов. (Підходить до Скворцової) Чи чуєш ти, зраднице, свій присуд?

Скворцова. Я чула його ще в дверях.

Скворцов. І що ти скажеш у своє оправдання?

Скворцова. Колиб я не почула, що Гордієнка розбито, то була, би втікла. Мала ще на це час...

Скворцов. (Перебиває) Ти його кохала? Тобі жаль його?

Скворцова. Кохала. З першої зустрічі покохала, але тобі, як мужові, не зраджувала. А що торкається до жалю, то менше жалю за ним, чим за тим, що перший бій за визволення моєї Батьківщини є, проганий. Однаке, я певна того, що боротьба, котру розпочав мій народ, закінчиться перемогою. Я вірила й вірю, що не за горами той час, коли московські та польські лута ззусил'ям народа Українського будуть розбиті, та що моя Батьківщина зажиє новим, щасливим життям. життям волі та правди!.. (далеко чути спів: «Не пора, не пора»...)

Скворцов. (Лютот) І ти съмієш, зраднице, так говорити? (вихватує револьвер)

Скворцова. Стріляй! Я смерти не боюся! (дзвінок телефона)

Скворцов. (Залишає Скворцову і поспішно бере телефон) Щоо?!. Семенов і Загурський забиті? Як-же то могло статися? Та він відступав?.. Та як то? Окружити в три рази більшого противника, та примусити його скласти зброю?.. Чорт батька зна що! (кидає телефоном об стіл)

Лідія. (Під час последніх слів Скворцова до Нащокіна) Що це за пісня? Я ще ніколе такої не чула...

Скворцова. (Радо) Це бойовий Гімн Українського війська. Це ознака оружної боротьби моого хороброго народа!..

Скворцов. (Нервово) Бій проганий. Гордіenko не тільки розбив, а й обезброяє весь полк...

Нащокін. (В цей мент до Лідії під секретом) Тікаймо, Льоля, поки не пізно. Забирай всі цінні папери та бреланти і гайда. (виходить, а за ним і Лідія)

Баронеса. (В цей мент в розпуці) Пропали ми, пропали! (зхоплюється і не знає, що робити)

Скворцов. (Підходить до Скворцової і лютот) І все через тебе, зрадниця! (б'є по щоці)

Скворцова. Бий! Я радо перенесу все за мій народ, за волю України!...

Едельман. Смерть зрадниці!..

Ліберман. (Штовхає його під бік) Не кричи. Нам уже тут нема чого робити. Наше місце тепер біля переможця. Ходім із відціля.

Скворцов. (У цей мент) Мовчи! (б'є по щоці)

Замколомов. (З піднятим пястуком наближається до Скворцової) Смерть зрадниці!.. (б'є пястуком, Скворцова, як сніп падає долу, всі ніяково дивляться на Замколомова, Едельман і Ліберман вибігають, Замколомов тихо опускає свій пястук)

Баронеса. Притворяється майбутнє.

Скворцов. Чорт з нею! (спів зовсім близько)

Барон. (Наближається до Скворцової, обережно перевертає її до гори лицем. У Скворцової ротом і носом іде кров) Забив... (втирає хусточкою кров)

Скворцов. Собаці й собача смерть!

Сквороди. (Вбігає радий) Гордіenko тут! Слава Україні! (бачить Скворцову на підлозі і кидається до неї) Панічко! Панічко, моя дорога! (стає перед Скворцовою навколошки)

Баронеса. (Підводить барона і перестрашено) тікаймо! (барон не підводиться)

Замколомов. (Перестрашено) Гордіenko!?. (крутиться по кімнаті, потім кидається до дверей)

ВИХІД 8.

Гордієнко. (Входить, за ним: Нечипоренко, Крамаренко, Дудка, Лобода, Крук, Бульба, Дмитрюк, Думка, а позаді всіх Едельман і Ліберман. Всі з українськими відзнаками. Заступаючи Замколомову дорогу) Куди ви? Почекайте. Дайте роздивитися. (Замколомов відходить у другий кут і дріжить)

Дудка. (В цей мент бачить, що Скворцов виймає револьвер і хоче стріляти до Гордієнка, б'є Скворцова по руці так, що револьвер випадає) Не встиг, кате? (до Нечипоренка) Бачили, пане капітане? (піднімає револьвер і подає Нечипоренкові)

Гордієнко. (Углядів Скворцову на підлозі) Ганю!!! (кидається до неї навколошки)

Крамаренко. (За ним) Доню!!! (барон підводиться)

Сковорода. (Плаче) Оцей. (показує рукою на Замколомова) Пястуком забив...

Барон. Звір, а не чоловік. (кидає в кут хусточку всю в крові)

Крамаренко. (Слухає серце й пульс. Скворцов відвертається від всіх спиною в другий бік) Ще живе...

Гордієнко. (У цей мент) Ганю! Сонечко мое ясне! Промов же до мене хоч словечко!...

Крамаренко. (Всі стоять похмурі) Від ударю розлив крові в мізок. Жити не буде...

Гордієнко. (Раптово підводиться і хватає Замколомова за груди) Завіщо ти її забив?

Замколомов. (Перестрашено) Я.. не хотів. То він... (показує на Скворцова)

Гордієнко. (Трусить ним) Шо злого зробила тобі, чи кому б то не було оця свята жінка?...

Крамаренко. (Перебиває) Миколо Олександровичу. Ідіть сюди!.. Прихолить до себе...

Гордієнко. (Залишив Замколомова і кидається перед Скворцовою навколошки) Щастя мое!..

Скворцова. (Слабим голосом) Це ви?.. Микола Олександровичу? (кладе їйому руку на голову)

Гордієнко. Я, рибонько золота!

Скворцова. Побідив? ..

Гордієнко. Мила! Встань! Порадуйся з нами!..

Скворцова. Радуюся... За Україну радуюся... За дядька, що дожив... За всіх радуюся...

Крамаренко. Не говори. доню, так багато. Це тобі шкодить...

Нечипоренко. (Нахиляється до Гордієнка) Шо робити з цими? (показує рукою на Скворцова, Замколомова і барона)

Гордієнко. Барона відпустіть. Він оден із них мав серце. Тай баронеса хай іде: вона жінка. А цих двох (показує на Скворцова і Замколомова) тримати під караулом. Їх життя залежатиме від життя оцей свя-

Нечипоренко. Слухаюсь. (робить распорядження) Скворцова й Замколомова Лобода і Дудка виводять)

Барон. Дякую, пане полковнику. (до баронеси) Ходім! (виходять)

Скворцова. (Відкриває в цей мент очі) Прости їх, мицій... Всіх прости... (тратить притомність)

Крамаренко. (Продовжує слухати цулас) Конає...

Гордієнко. (Через сльози) Радість моя!..

Скворцова. (Приходить до себе) Тихо... спокійно...

Гордієнко. (В розпушці) Ганю!!!

Скворцова. Підвідіть мене... Голову підвідіть... Хочу бачити вас всіх... (Крамаренко і Гордієнко підводять її голову) Отак. Тепер бачу... (підносить руку і хрестить всіх) Хай благословить вас Бог у вашій боротьбі... Борітесь-поборете. (до Гордієнка) Веди їх, друже мій...

Гордієнко. (Розпучливо) Не вмирай!..

Скворцова. Мицій... люблю... (тратить притомність, всі з присутніх плачуть) Кінець... умираю... Миколо. За труною хай співають: «Ще не вмерла Україна»... та: «Не пора»... Хоругвів не треба... Українські пра-пори... Закопай там де... ти розбив їх... Там хочу... лежати...

Гордієнко. Ти жити ще будеш! (підносить очі до гори) Боже!..

Скворцова. Ні... Вона вже тут... Радо піду за нею... Тебе жаль ки-дати... Україну хотіла... бачити... вільною... Люблю... тебе... Всіх... лю-блю... (вмирає, всі опускаються навколо юшки)

Едельман. (До Лібермана) Тепер вона вже нас не зрадить. Ходім наперед. (протискаються і стають на самім переді.)

Крамаренко. (В цей мент хреститься, потім цілує Скворцову в чоло і через сльози) Царство, тобі, небесне, праведнице!... (підводиться)

Гордієнко. (Робить те саме, що і Крамаренко, потім витирає по-спішно сльози, панує на собою, раптово підводиться а до всіх:) До-сить сліз, друзі мої!

Нечипоренко. (При послідних словах Гордієнка прощається з по-кійницею і нервово, але без сліз) Спи, сестро. спокійно. Будь певна, що я зумію віддячитися за тебе достойно... (підводиться, за ним всі)

Гордієнко. (До всіх) Панове! Поклянемося перед невинною же-ртвою (показує рукою на Скворцову) що в сториці відплатимо воро-гам за кожну жертву з нашого боку!...

Голоси. Присягаємося!.. Присягаємося!...

Гордієнко. (До Крамаренка) Пане докторе. Ви залишайтесь з Ду-дкою та Сквородою при покійниці, та приготовте все до похоронів а ми в тей час підемо очистити так місто, як і весь повіт наш від північ-ного та західного съміття! ..

Заклятого, віковічного ворога мало побідити. Його треба, коли хочемо бути певними в своїй перемозі, цілковито винишити. Нашим гаслом від сьогодня має бути: Україна для Українців!..

Голоси. Слава Україні!..Слава Гордієнкові!..

Гордієнко. Так за мною ж, друзі, на зустріч крові і волі! (виходить, а за ним усі.)

ЗАВІСА.

Ф. МІССЛЕР

Найсоліднійше полагодження
всіх Твоїх справ.

- ЗНАЙ.** Що Фірма **Ф. МІССЛЄР** істнує на терезі Аргентини вже більше як 25 літ, котра найскорше відкрила Український Відділ.
- ЗНАЙ.** Що пересилка грошей через Фірму **Ф. МІССЛЄР** за посередництвом Укр. Відділу є **НАЙПЕВНІЙША і НАЙДЕШЕВША**. Кошта телеграми виносять лише п. 1. 25.
- ЗНАЙ.** Що продає **КАРТИ КОРАБЕЛЬНІ** найдешевше і на найлучші кораблі. Бажаєш когось спровадити з рідних сторін, або сам туди вернутися купуй **КАРТУ КОРАБЕЛЬНУ** лише у **Фірмі Ф. МІССЛЄР**.
- ЗНАЙ.** Що лише в тій **Фірмі** межеш орержати вичерпуючі інформації як виробляти ріжні документи на спровадження рідних.

Длятого в висше згаданих і других справах звертайся лише до **Фірми Ф. МІССЛЄР** де будеш як найсовітнійше обслужений.

F. Missler San Martin 666

G. m. b. H.

Bremen

Representante: O. HENZE

Pasajes de ida y llamada para Europa

Remesas a Europa

